

Tor Slettebø, Veronika Paulsen, Hanne
Christoffersen og Margrete Aadnanes

Familieråd i barneverntjenestens arbeid med akuttsaker

Delrapport fra prosjektet 'Familieråd når det haster med
å finne en løsning'

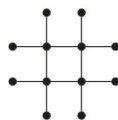
Familieråd i barneverntjenestens arbeid med akuttsaker

Delrapport fra prosjektet: Familieråd når det haster med å finne en løsning

VID vitenskapelige høgscole og NTNU Samfunnsforskning

Tor Slettebø, Veronika Paulsen,
Hanne Christoffersen og Margrete Aadnanes

VID rapport 2020/4

VID

Denne rapporten er utgitt av

VID vitenskapelige høgskole
Postboks 184, Vinderen
N-0319 Oslo
<http://www.vid.no/>

Rapport: 2020/4

ISBN: 978-82-93490-51-7, elektronisk
ISSN: 2464-3777

Elektronisk distribusjon:

VID vitenskapelige høgskole
www.vid.no

Omslag

Dinamo

Opphavsrettigheter

Forfatteren har opphavsrettighetene til rapporten.

Nedlasting for privat bruk er tillatt.

Mangfoldiggjøring, videresalg av deler eller hele rapporten er ikke tillatt uten avtale med forfatterne eller Kopinor.

Forord

Denne delrapporten er del av et større prosjekt om bruk av familieråd i akuttsaker i barnevernet. Prosjektet består av en kvalitativ studie og en kvantitativ studie som samlet skal gi svar på de overordnede spørsmål som reises. Prosjektet startet senhøsten 2017 og avsluttes våren 2021.

Foreliggende rapport presenterer hovedfunn fra kvalitative intervjuer gjennomført i 2018 og 2019. Intervjuene med barn og foreldre vil bli gjentatt i 2020. I tillegg vil det bli gjennomført en dokumentstudie av et utvalg saker hvor det har vært benyttet familieråd i akuttsaken og et utvalg saker hvor det ikke er benyttet familieråd i akuttsaken.

Professor Tor Slettebø ved VID Vitenskapelige Høgskole har vært prosjektleder og har gjennomført undersøkelsen sammen med seniorforsker Veronika Paulsen ved NTNU Samfunnsforskning, samt førsteamanuensis Hanne Christoffersen og Margrete Aadnanes ved VID. Stina Svendsen fra NTNU Samfunnsforskning har også deltatt i datainnsamlingen.

Prosjektet er finansiert av Barne- ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Kontaktpersoner derfra har vært seniorrådgiver Svanhild Vik, seniorrådgiver Ida Jacobsen og seniorrådgiver Sissel Bye Ytteborg. Takk for godt samarbeid og gode bidrag.

Det har også vært opprettet et ressurspanel som har bestått av deltakere med ulike kompetanse relevant for prosjektets tema. Ressurspanelet har delt sine kunnskaper med prosjektgruppen. Deltakerne derfra takkes for sine bidrag.

Vi vil også takke alle kontaktpersonene i Bufetat og i kommunene for at de har velvilligst stilt opp og åpnet dørene sine for forskning, og alle koordinatorene som har bidratt under rekrutteringen. Ikke minst, takk til alle informantene som har delt sine erfaringer med akutt familieråd: barn, ungdom, foreldre, personer i barnets familie og nettverk, familierådskoordinatorer i de ulike regionene og ansatte i barnevernet på ulike nivåer.

Oslo, 1. februar 2020

Tor Slettebø
Prosjektleder

Innhold

Forord	3
Sammendrag	6
1. Innledning.....	9
1.1 Bakgrunn.....	9
1.2 Prosjektets problemstillinger	10
1.3 Rapportens disposisjon	11
2. Familieråd – et bakteppe	13
2.1 Kort om familieråd og det teoretiske grunnlaget	13
2.2 Familieråd ved akuttarbeid.....	14
2.3 Om akuttthjemlene i barnevernloven, omfang av akuttvedtak og årsaker.....	15
2.4 Den kommunale barneverntjenestens ansvar	18
2.5 Kommunenes organisering av akuttarbeidet.....	19
2.6 Kunnskap om barns og foreldres erfaringer med akutt plasseringer	20
2.7 Barn og foreldres erfaringer med familieråd i barnevernet.....	21
2.8 Sammendrag	22
3. Forskningsdesign og metode	25
3.1 Utvalg og informanter	25
3.2 Utforming og gjennomføring av de kvalitative intervjuene.....	29
3.3 Analyse	29
3.4 Etske betraktninger	30
4. Barn, ungdommers og foreldres erfaringer med akutt familieråd.....	31
4.1 Barn og unges erfaringer med akutt familieråd	31
4.2 Foreldrenes erfaringer med akutt familieråd.....	41
4.3 Familie og nettverkets erfaringer med akutt familieråd.....	51
5. Erfaringer fra familiekoordinatorer og saksbehandlere.....	57
5.1 Familierådskoordinaorenes erfaringer med akutt familieråd.....	57
5.2 Saksbehandlernes erfaringer med akutt familieråd.....	65
6. Avsluttende drøfting.....	73
6.1 Drøfting av funn.....	73
6.2 Hva er en akuttsak?	80
6.3 Kort oppsummering av hovedfunnene	82
Litteratur	85

Sammendrag

Bakgrunn: I mange tilfeller opplever barn, ungdom og foreldre akutt plasseringer i barnevernet som svært traumatiske. Likevel har barneverntjenesten rett og plikt til å gripe inn når barn eller ungdom befinner seg i en utsatt situasjon og trenger umiddelbar hjelp. Dette skjer ofte gjennom midlertidige akuttvedtak om plassering utenfor hjemmet, men også som frivillige tiltak. Tvangsvedtak utgjør hovedtyngden av akuttvedtak og omfatter bestemmelser om at barn og ungdom kan akutt plasseres dersom de er i fare for å bli vesentlig skadelidende, enten på grunn av forhold ved foreldrene og hjemmet, eller på grunn av alvorlige atferdsproblemer hos barnet. Bruk av familieråd i akuttsaker er i de senere årene implementert i det ordinære tiltaksarbeidet med mål om å bidra til mer skånsomme akutt plasseringer. Det finnes i liten grad systematisert forskning på bruk av familieråd i akuttarbeidet, og om akutt plasseringer generelt. Denne rapporten er den første delrapporten fra prosjektet 'Familieråd når det haster med å finne en løsning', og som gjennomføres av VID Vitenskapelige Høgskole og NTNU Samfunnsforskning.

Målsetting: Målet med denne delrapporten har vært 1) *å frembringe kunnskap om hvorvidt bruk av familieråd i akuttsaker bidrar til å styrke relasjoner i og rundt familien og på hvilken måte, og om det bidrar til kontinuitet i barn og ungdoms relasjoner, 2) å frembringe kunnskap om hvordan barn og foreldre medvirker i akutte familieråd og 3) å belyse hvilke forutsetninger som må være tilstede for å ta i bruk familieråd i akuttsaker.*

Metode: Det er gjennomført individuelle intervjuer med deltakere i 23 familieråd; 13 barn i alderen 12-18 år, 25 foreldre, ti personer i barnas familie og nettverk (hvorav seks har vært barnets støtteperson) i Bufetats region Øst, Vest og Midt-Norge. I tillegg er det gjennomført individuelle intervjuer med 11 familierådskoordinatorer fra de tre regionene, to fokusgrupper med i alt 18 saksbehandlere og fire individuelle intervjuer med saksbehandlere fra fem barneverntjenester. I tillegg til å kartlegge brukernes erfaringer med familieråd i akuttsaker, bidrar undersøkelsen med kunnskap om brukernes erfaringer med akutt plasseringer generelt. Med få unntak, har undersøkelser om akutt plasseringer basert seg på informasjon innhentet gjennom intervjuer med saksbehandlere og dokumentstudier. Ved å intervjuer personer i barnas familier og nettverk, samt familiekoordinatorer har vi fått belyst bruk av akutt familieråd ved akutt plasseringer fra enda flere perspektiver.

Resultater: Undersøkelsen tyder på at bruk av familieråd i de fleste akuttsituasjonene bidrar til å styrke relasjoner i og rundt familien og at det har en positiv innvirkning på samarbeidet

mellom barneverntjenesten og familien. Dette fastholdes også av informantene opptil halvannet år etter at familierådet ble avholdt. Informantenes beskrivelser av akutt familieråd viser at familieråd har forebygget plasseringer i statlige tiltak, for eksempel ved at en av foreldrene flytter ut av hjemmet i stedet for barnet, eller at barnet plasseres i slekt og nettverk. Gjennomføring av familieråd har også vært av avgjørende betydning for å mobilisere omfattende støtte og hjelp fra andre familiemedlemmer, og på denne måten lagt til rette for at barnet har kunnet fortsette å bo hjemme. Slike tiltak har bidratt til at kontinuitet opprettholdes i barnets nære relasjoner og at akuttsituasjon er blitt håndtert mer skånsomt enn ved plassering av barn og unge i statlige tiltak. Mange av informantene er dessuten positivt overrasket over at familierådet avvikles kort tid etter at det er blitt bestemt. Dette skaper håp om forandring i en vanskelig situasjon. Mangel på tid i en akuttsituasjon kan paradoksalt nok bidra til å mobilisere familie og nettverk rundt barnet og således kan tidspresset resultere i økt engasjement og skånsomme løsninger for barnet. Dette er et eksempel på at justeringer av familierådsmodellen i akuttsakene ikke nødvendigvis går utover kvaliteten på familierådsarbeidet. Ved ordinære familieråd har en av innvendingene fra barn og unge vært at det går for lang tid fra det er bestemt at det skal avholdes et familieråd til det blir avholdt. Vi tør påstå at bruk av familieråd i akuttsaker bidrar til å sikre barnets behov for beskyttelse, samtidig som relasjonen til foreldrene og familiene opprettholdes i de fleste sakene.

Vi har også sett eksempler på at akutt familieråd ikke har fungert etter hensikten, for eksempel når gjennomføringen av akutt familieråd holdes for sent eller mot barn og/eller foreldres vilje. Positive erfaringer med akutte familieråd synes også å ha sammenheng med sakens karakter, for eksempel om den faktisk er akutt eller ikke, begrunnelsen for familieråd (barnets eller foreldrenes utfordringer), motivasjon for deltakelse, tid til forberedelser til familierådet og oppfølging av familiene etter familierådsmøtet, samt ønsket om å forhindre en plassering av barn utenfor hjemmet.

Funnene i undersøkelsen understreker betydningen av informasjon, medvirkning, god tilrettelegging av familierådet og fokus på ressurser i familiene. Dette er forhold som også er av betydning ved ordinære familieråd. Tidspresset i akuttsakene gjør at noe blir annerledes, blant annet ser vi at tidspress begrenser mulighetene til kartlegging, relasjonsbygging og konfliktløsning i forkant. Dette påvirker også planlegging av familierådet, utforming av spørsmål til familierådet, drøfting av hvem som skal delta og informasjon til alle deltakerne. Ved akutt familieråd er det som regel barneverntjenesten som utvikler spørsmålene som skal drøftes i familierådet uten at barnet og foreldrene er med. Utfordringene ved bruk av akutt

familieråd kompenseres imidlertid ved at det ofte avholdes oppfølgende familieråd kort tid etter det akutte familierådet og at dette gjennomføres som et ordinært familieråd. Vår konklusjon er at det i all hovedsak legges til rette for barn og foreldres medvirkning på en hensiktsmessig måte ved akutt familieråd tatt i betraktning av tidspress, akuttsakens karakter og behovet for å sikre barnet. Vi har likevel sett eksempler på at gjennomføring av akutt familieråd mot ungdommens ønsker har gitt uheldige utfall. I noen av sakene har vi fått inntrykk av at barneverntjenestens beslutning om en akutt plassering hviler alene på barnets og ungdommens beskrivelser av vold hjemme. Vi stiller spørsmål ved en slik medvirkningspraksis, og om det i disse sakene legges for mye ansvar på barnet.

På bakgrunn av erfaringene til barn, foreldre, personer i barnas familier og nettverk, samt familierådskoordinatorer, stiller vi spørsmål i mange av sakene om vilkårene for en akutt plassering var oppfylt. I flere av sakene hadde familiene hatt kontakt med barnevernet over tid, og det var gjerne en 'triggering event' som utløste akutt plasseringen og/eller det akutte familierådet. Tvilen om hvorvidt inngrepsvilkårene var til stede, ble styrket ved at selve familierådet og plasseringen noen ganger ble gjennomført lenge etter at barnevernet ble gjort kjent med fare- eller skaderisikoen barnet var utsatt for.

Mye tyder på at avvikling av et ordinært fremfor et akutt familieråd i flere av sakene ville ha lagt til rette for grundigere forberedelser og gjennomføring av familierådet. I enkelte saker burde det heller ikke ha vært avholdt akutt familieråd. I saker hvor politiet er involvert og hvor det kan være fare for bevisforspillelse, må det vurderes om det er hensiktsmessig å gjennomføre akutt familieråd. Undersøkelsen tyder på at faglig praksis i situasjoner preget av krise og dramatiske hendelser og hvor det haster for barnet og familiene, bør videreutvikles.

Funnene fra undersøkelsen tyder på at flere faktorer er av betydning for å lykkes med familieråd. Det trengs større bevissthet om hva en akuttsak er, ledere må oppmuntre de ansatte til å benytte seg av familieråd og det trengs erfarne saksbehandlere som er tilgjengelige for spørsmål og som følger prosedyrene for familieråd. Andre faktorer som trekkes frem er faginnlegg som fremhever ressursene i familiene, vurdering av alternative tiltak når barn og foreldre motsetter seg familieråd, erfarne og fleksible familierådskoordinatorer og at oppfølgende familieråd avholdes raskt etter det akutte familierådet.

1. Innledning

Denne rapporten er første delrapport i forskningsprosjektet «Familieråd når det haster med å finne en løsning» som gjennomføres ved VID Vitenskapelige Høgskole og NTNU Samfunnsforskning. Rapporten sammenfatter foreløpige funn knyttet til ulike aktørers erfaringer med akutt familieråd.

1.1 Bakgrunn

I de fleste tilfeller opplever barn, ungdom og foreldre akutt plasseringer i barnevernet som svært traumatiske, men barneverntjenesten har rett og plikt til å gripe inn når barn eller ungdom befinner seg i en utsatt situasjon og trenger umiddelbar hjelp. Dette skjer ofte gjennom midlertidige akuttvedtak om plassering utenfor hjemmet, men også som et frivillig tiltak. Tvangsvedtak utgjør hovedtyngden av akuttvedtak og omfatter bestemmelser om at barn og ungdom kan akutt plasseres dersom de er i fare for å bli vesentlig skadelidende, enten på grunn av forhold ved foreldrene og hjemmet, eller på grunn av alvorlige atferdsproblemer hos barnet (Bufdir, 2017). Å bli fjernet fra foreldrene i en akuttsituasjon, vil alltid være spesielt stressende for barn som fra før har vært utsatt for omsorgssvikt (Baugerud og Augusti, 2016), men det er også en stor belastning for foreldrene (Storhaug & Kojan, 2016).

Barne-, ungdoms- og familieetaten etablerte i 2013 pilotprosjektet *Familieråd i akuttarbeid*. Arbeidet med familieråd i akuttsaker er nå implementert i det ordinære tiltaksarbeidet. Målet med å anvende metoden har vært å løse situasjonen ved plassering i slekt eller nettverk, i beredskapsfamilier eller på akuttinstitusjon, samt forebygge akutt plassering og bidra til mer skånsomme akutt plasseringer, samt å legge bedre til rette for barn og foreldres medvirkning (Bufdir, 2014).

Det avholdes også familieråd når et barn/en ungdom allerede er plassert slik at flere i familie og nettverk kan involveres og støtte opp om situasjonen. I en rapport om akuttarbeid i det kommunale barnevernet anbefales bruk av familieråd for å øke antall plasseringer i slekt/nettverk samt styrke medvirkning i akuttsaker (Bufdir, 2014). Stadig flere barneverntjenester og barnevernsinstitusjoner benytter familieråd i sitt akuttarbeid (Bufdir, 2017).

Det finnes i liten grad systematisert forskning på bruk av familieråd i akuttarbeid (Samuelsen, 2015). I Havnen og Christiansens (2014) kunnskapsstatus understrekes det at nye

utviklingsområder for familieråd må følges av forskning, for eksempel bruk av familieråd i akuttsaker.

1.2 Prosjektets problemstillinger

Studien omfatter saker hvor det har vært igangsatt familieråd for å forhindre akutt plassering, men også familieråd som igangsettes etter at barnet er akutt plassert på institusjon eller i beredskapshjem. Kjernen i familierådet er familierådsmøtet, men familierådsprosessen omfatter også planleggingsfasen og oppfølgingen etter familierådsmøtet.

De overordnede problemstillingene i prosjektet er:

1. Bidrar bruk av familieråd i akutte situasjoner til å styrke relasjoner i og rundt familier?
Bidrar familieråd til kontinuitet i barnets relasjon til viktige andre personer?
2. På hvilken måte medvirker barn og familier når familieråd benyttes i akutte situasjoner, og er medvirkningen hensiktsmessig?
3. I tilfeller der familieråd benyttes i forkant av eventuell plassering; fører bruk av familieråd i akutte situasjoner til mindre bruk av statlige akutttiltak?
4. I tilfeller der akutt familieråd gjennomføres etter at barn er plassert: Er det færre brudd i plasseringer enn der familieråd ikke benyttes?
5. Hva er forutsetningene for å ta i bruk familieråd i barnevernets akuttsaker på en god måte?

Samlet vil funnene fra prosjektet utgjøre et grunnlag for å belyse og diskutere hvorvidt familieråd er en egnet metode ved akutt plasseringer i barnevernet, og eventuelt hva som skal til for at familieråd kan være en egnet metode. Vi er kjent med at begrepet 'akuttvedtak' er foreslått erstattet med 'hastevedtak' (NOU 2016:16), men vi velger i denne delrapporten å benytte begrepet «akutt» da dette har vært gjeldende begrepsbruk i barneverntjenestene frem til nå.

I denne foreløpige rapporten vil vi først og fremst beskrive de ulike aktørenes erfaringer med familieråd i akuttsaker; Barn og unges, foreldres, familier og nettverk, familierådskoordinator og ansatte i barneverntjenesten. Det betyr at det i særlig grad er de to første forskningsspørsmålene som vil bli belyst. På bakgrunn av intervjuene med de ulike aktørene er vi også blitt opptatt av spørsmålet: Hva defineres som en akuttsak når det er knyttet til familieråd? Da vi utformet prosjektbeskrivelsen for prosjektet, tok vi det for gitt at det var

klart hva en akuttsak er og at familieråd akutt i hovedsak var knyttet til spørsmål om akutt plasseringsvedtak iht. Lov om barneverntjenester § 4-6, 2. ledd og § 4-25, 2. ledd jfr § 4-24. Etter å ha gjennomført intervjuene, er vårt inntrykk at mange av sakene som er blitt registrert som et akutt familieråd ikke nødvendigvis er en akuttsak, men at det også blir definert som «akutt familieråd» også i ordinære barnevernssaker hvor det er ønske om å finne en løsning raskt. Dette får konsekvenser for utvalget i studien og for vurderinger knyttet til hvordan familieråd akutt fungerer, noe vi vil komme tilbake til senere i rapporten.

1.3 Rapportens disposisjon

Rapporten består av seks kapitler. Kapittel 2 gir en kort innføring i familieråd som metode, akutthjemlene i barnevernet og kommunenes organisering av akuttarbeidet. Kapittel 3 omhandler forskningsdesign og metode. Kapittel 4 presenterer barn og unges, foreldres og personer i barnets familie og nettverks erfaringer med akutt familieråd, og erfaringene til familierådskoordinatorne og saksbehandlerne presenteres i kapittel 5. Til slutt drøftes funnene i kapittel 6.

2. Familieråd – et bakteppe

I dette kapitlet vil vi kort beskrive familieråd som metode, det teoretiske grunnlaget for familieråd og bruk av familieråd i akuttarbeid. Vi vil også se nærmere på akutthjemlene i barnevernet, omfang av akuttsaker og årsaker, og den kommunale barneverntjenestens ansvar og organisering av akuttarbeidet. Til slutt vil vi se på hva vi vet om barn og foreldres erfaringer med familieråd fra tidligere forskning.

2.1 Kort om familieråd og det teoretiske grunnlaget

Familieråd som metode går i korthet ut på å inkludere den utvidede familien til å finne løsninger på et problem og være med på å gjennomføre løsningen (Vik 2009). Kjernen i familierådet er familierådsmøtet, men familierådsprosessen omfatter også planleggingsfasen og oppfølgingen etter familierådsmøtet. Familierådsprosessen deles gjerne inn i tre faser: planlegging, gjennomføringen av familierådet og oppfølging¹.

I familieråd er det lagt til rette for at barnets meninger og ønsker skal inngå i situasjonsbeskrivelsen og i arbeidet med å komme fram til gode løsninger som skal bedre familiens, og spesielt barnets, situasjon. Filosofien bak utviklingen av familieråd i New Zealand var å øke vektleggingen av familiens og nettverkets ansvar for omsorg av barn og unge i kontakt med barnevernet, men målet var også å vektlegge barns behov for beskyttelse og medbestemmelse. Ved implementering i Norden har barns deltakelse i særlig grad vært vektlagt (Heino, 2009). Familieråd er blitt tatt i bruk som beslutningsmodell i barnevernet over hele verden. I tillegg er modellen tatt i bruk i andre sektorer enn barnevernet når grunnlaget for å fatte gode beslutninger er vanskelig, og hvor det er ønskelig å mobilisere sosial støtte rundt enkeltpersoner med hjelpebehov, for eksempel innen eldreomsorgen, kriminalomsorgen, familievernnet mv.

De fem prinsippene for anvendelse av familieråd i Norge er: 1) at den utvidede familien trekkes inn, 2) at den utvidede familien skal drøfte problemstillingene alene, 3) bruk av en nøytral koordinator, 4) at handlingsplaner skal godkjennes og 5) barns deltakelse. Den nordiske familierådsmodellen bygger primært på tre teorier. Modellen knytter an til *sosialøkologisk systemteori* (Bromfenbrenner, 1979) som forstår barnets utvikling i lys av ulike miljøer som omslutter og står i interaksjon med hverandre og hvor barnets

¹ For ytterligere beskrivelse, se Havnen og Christiansen, 2014, Havnen, 2016 og Slettebø m.fl. 2016.

oppvekstbetingelser kan sikres ved å mobilisere et samspill mellom ulike aktører i barnets familie og nettverk. Den knytter også an til *sosial nettverksteori og sosial støtte* hvorav samspill mellom nettverk, personlig støtte og sosial kontroll vektlegges og skaper grunnlag for økt forståelse for barnets situasjon og beskyttende løsninger (Schiefløe, 2004). I tillegg knytter den an til *empowerment* og en myndiggjørende prosess. Denne bygger på en forståelse av at aktiv deltakelse i egen problemløsning minsker følelsen av maktesløshet og forsterker individets og familiens muligheter til selv å treffe beslutninger (Faureholm og Brønholt, 2005, Lupton & Nixon, 1999, Slettebø, 2008).

Familieråd legger til rette for at velferdsstaten og den enkelte medborger samhandler i et nettverk, og at partene møtes i dialog. Det er en beslutningsmodell som kobler sammen ideer om empowerment og brukermedvirkning til praktisk handling, og barns medvirkning står sentralt. Modellen går ut fra at barnet og familien har en moralsk rett og et ansvar for å delta i betydningsfulle avgjørelser som gjelder barnets fremtid. Familien og det private nettverket utarbeider alene og uten myndighetenes nærvær en handlingsplan på bakgrunn av fagfolkene og familien felles problemstilling. Barnet, familien og det private nettverket har kunnskap om de familiekulturelle forholdene og om ressurser som finnes i nettverket og kan derfor foreslå tiltak som kan hjelpe barnet på lengre sikt (Vik, 2009). Den løsningsorienterte tilnærmingen er ment å flytte oppmerksomheten fra risikofaktorer i barnets oppvekstmiljø til beskyttelsesfaktorer.

2.2 Familieråd ved akuttarbeid

Bruk av familieråd i barnevernets akuttarbeid bygger på familierådsmodellen slik den har vært utviklet og anvendt i barneverntjenesten, men den er blitt noe justert for at den skal kunne anvendes med minimal planlegging. I akuttsituasjoner er planleggingsfasen og gjennomføringsfasen i forkant av selve familierådet forkortet sammenlignet med den opprinnelige modellen, mens selve familierådsmøtet er uendret (Samuelsen, 2015). I akuttsakene skal barnet alltid sikres før det avholdes et første familieråd innen 1-7 dager. I familierådet skal den akutte situasjonen løses, for eksempel hvor barnet skal bo, om og hvordan familie og nettverk kan stille opp dersom barnet skal bo hjemme. Deretter skal det avholdes et oppfølgende familieråd etter 2-6 uker hvor problemstillingen er knyttet til mer langsiktige løsninger. Dette familierådet har mer til felles med ordinære familieråd, og det vil ofte være aktuelt å avholde ytterligere oppfølgende familieråd. I de statlige akuttiltakene

(institusjonene og beredskapshjem) avholdes familieråd som regel etter plasseringen og i forbindelse med for eksempel tilbakeføring til hjemmet.

Hver av Bufetats regionskontorer skal ha tilgjengelige familierådskoordinatorer (som arbeider 24/7) og som skal betjene de kommunale barneverntjenestene. I tillegg har Bufetat rådgivere som bistår kommunene. Hver av regionene har også en til to regionale koordinatorer for familieråd.

Erfaringer viser at bruk av familieråd i akuttsaker kan redusere omfanget av akutt plasseringer. Ved Kongsberg barneverntjeneste erfarte de at bruk av familieråd reduserte akutt plasseringene med 90 prosent (Fontene, 2017). Familierådsmodellens grunnprinsipper kan likevel utfordres som følge av knapphet på tid i tillegg til alvorlighetsgraden i akutte situasjoner. Dette gjør at en viktig del av dette prosjektet er å studere hvorvidt justeringene går ut over kvaliteten på familierådsarbeidet, og om det er saker som ikke egner seg for akutt familieråd.

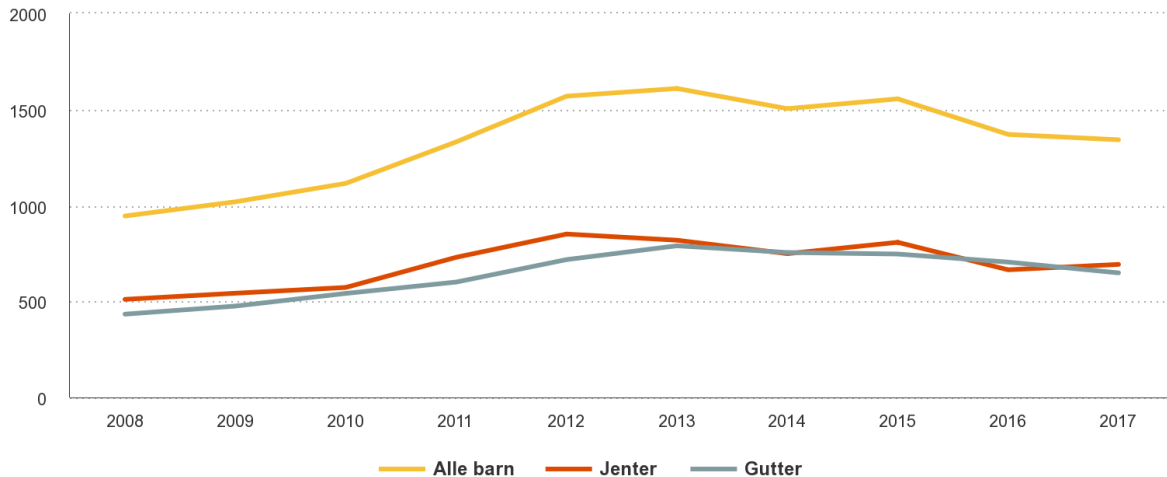
2.3 Om akutt hjemlene i barnevernloven, omfang av akuttvedtak og årsaker

Det finnes flere former for akutt plasseringer. Den ene pålegger barneverntjenesten å sette inn nødvendig tiltak når barnet er uten omsorg fordi foreldrene er syke eller barnet er uten omsorg av andre grunner, og tiltaket er i tråd med foreldrenes vilje (bvl. §4-6.1 ledd). Et midlertidig vedtak om å flytte barnet ut av hjemmet når det er fare for at det kan bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet, kan også fattes av barneverntjenesten eller påtalemyndigheten uten foreldrenes samtykke (bvl. § 4-6, 2 ledd). Dette er hjemmelen som er mest benyttet. Det finnes også to hjemler som gjelder barn med alvorlige atferdsvansker eller gjentatt kriminalitet eller ved vedvarende misbruk av rusmidler (bvl. 4-24 og bvl. 4-25). Akuttvedtak er også mulig når barn står i fare for utnyttelse til menneskehandel (bvl. 4-29, 4. ledd).

Tall fra Fylkesnemndene viser at det i 2017 var i alt 1 342 barn og unge med et akutt plasseringsvedtak (1,2 barn pr 1000). Bufdir viser til at etter en periode med kraftig vekst fra 2008 til 2013, har antall barn med et akutt plasseringsvedtak gått ned med 17 % fra 2013 til

2017. Figuren under viser antall barn og unge med et akutt plasseringsvedtak i perioden 2008-2017²:

Antall barn og unge 0-17 år med et akutt plasseringsvedtak i løpet av året, etter kjønn.
2008-2017

Kilde: Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker, SSB Folkemengde

Antallet barn og unge med akuttvedtak varierer mellom fylkene. I Sogn og Fjordane var det i underkant av 0,5 pr. 1 000 og i Nordland og Finnmark var det 2,1 barn pr. 1 000. 43 % av barna med et akutt plasseringsvedtak i 2017 hadde mor født i Norge. De største gruppene med et akutt plasseringsvedtak for øvrig er barn med mor født i Asia og Afrika, som utgjør henholdsvis 20 % og 14 % av barna. Barn med mødre med uavklart landopphav eller opphav som statsløs utgjorde i 2017 over 10 % av barna med akutt plasseringsvedtak (Bufdir.no). Omfanget av akutt plasseringer varierer også mellom regionene (Slettebø, 2018)

I Bufetat har de registrert bruk av akutt familieråd siden 2016, men tallene fra 2016 og 2017 er usikre. Statistikken ble også lagt om i 2018, og tallene for 2019 foreligger ikke. Det er derfor vanskelig å presentere eksakte tall for utviklingen i bruk av registrerte familieråd i Bufetat siden 2016. Tall for 2018 viser at Region Midt hadde registrert i alt 69 familieråd, Region Nord 10 familieråd, Region Sør 57 familieråd, Region Vest 28 og Region Øst 27 familieråd, til sammen 173 (Bufetat, 2019). Usikkerhet rundt disse tallene gjør at vi bare kan konkludere med at det er regionale variasjoner i bruk av familieråd blant de som er registrert i Bufetat. Det er også mange kommuner som har egne familiekoordinatorer, blant annet Bergen og flere kommuner i Vestfold og som i stor utstrekning benytter seg av familieråd.

²https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Barnevern/Barn_og_unge_med_tiltak_fra_barnevernet/Barn_og_unge_plassert utenfor_hjemmet/Akutt plasseringer/

Den generelle barnevernsstatistikken inneholder ikke tall om akuttvedtak, men tall fra Fylkesnemnda viser at veksten i antall barn som omfattes av akuttvedtak har vært høyere enn tiltaksveksten i barnevernet for øvrig (Bufdir, 2014). I 2008 og 2009 var det omtrent like mange akuttvedtak (§ 4-6) som ordinære vedtak om omsorgsovertakelse, mens i perioden 2009-2012 økte antallet omsorgsovertakelser med 36 prosent og antall akuttvedtak økte med 47 prosent (Bufdir, 2014). En tidligere studie av plasseringer i barn i barnevernet antydte at 80 prosent var akutte (Baugerud og Melinder, 2012). Det hersker en viss usikkerhet om tallene, men det slås fast at veksten i akuttvedtak i særlig grad er knyttet til vedtak hjemlet i tvangsparagrafen (4-5, 2. ledd) (Bufdir, 2014). I Helsetilsynets gjennomgang av 106 saker hadde det vært fattet akuttvedtak i 48 av 73 omsorgssaker (66 prosent). En gjennomgang av beslutninger om omsorgsovertakelse i 109 saker fra 1998 til 1999 viste at 62 prosent av sakene også var akuttplasseringer (Christiansen og Anderssen, 2010). Sammenlignet med forberedte plasseringer, kan økningen av akuttsaker ha sammenheng med økningen av tiltak i barnevernet begrunnet med 'vold i hjemmet' og 'fysisk mishandling'. Ofte vil foreldrenes problemer være relatert til rusmisbruk og psykiske problemer. Helsetilsynet (2019) fant også at akuttsakene omhandlet barn som hadde fortalt om vold og om rusmisbruk hos foreldre

Mange foreldre tar selv kontakt med barnevernet og ber om hjelp i en akutt situasjon. I disse tilfellene oppgir foreldrene at årsaken er barnets problemer, eller at en forelder viser til problemer hos den andre forelder (Storhaug & Kojan, 2016). Mangel på sosialt nettverk og støtte var sentrale kjennetegn i familiene hvor foreldrene selv ba om hjelp fra barnevernet i en akuttsituasjon (s. 4). Storhaug og Kojan (2016) fant også at 68 prosent av foreldrene med barn som flyttes i en akuttsituasjon hadde vært i kontakt med barnevernet før flyttingen, ofte over lang tid, og at om lag halvparten av barna flyttet hjem etter plasseringen. I følge Bufdirs oversikt over akuttvedtakene i 2014 var det 59 prosent hvor det ikke ble omsorgsovertakelse (NOU 2016:16, s. 172). Dette tyder på at mange barn flytter hjem igjen etter et akuttvedtak.

FNs barnekomité kom i 2018 med flere anbefalinger når det gjelder akuttplasseringer, blant annet pekes det behov for å gjennomgå rutinene for akuttplasseringer, anvende en mer skånsom tilnærming, tilby løpende opplæring og gjennomføre forskning om grunnlaget for de store variasjonene mellom fylkene når det gjelder omfanget av akuttplasseringer (United Nations, 2018).

2.4 Den kommunale barneverntjenestens ansvar

Det kommunale barnevernet har et generelt ansvar for den direkte saksbehandlingen overfor familiene. Dette inkluderer blant annet mottak av og behandling av bekymringsmeldinger, gjennomføring av undersøkelser, gjennomføring og evaluering av hjelpetiltak, fremme sak om omsorgsovertakelser og oppfølging av barn, foreldre og fosterhjem i etterkant av plassering. Et akuttvedtak innebærer situasjoner hvor barnet må plasseres umiddelbart. Barnet kan plasseres hos slekt og nettverk, i beredskapshjem eller i institusjon. Bufdir har utarbeidet en faglig veileder for akuttarbeid i alle statlige, kommunale, private og ideelle akutttiltak (institusjoner og beredskapshjem). Veilederen er ment å sikre en likeverdig og god praksis i akuttarbeidet³.

Det er barnevernleder eller påtalemyndigheten som har myndighet til å fatte vedtak i akuttsituasjonene, og vedtak kan fattes uten foreldrenes samtykke. Påtalemyndigheten kan kun fatte slike vedtak utenom barneverntjenestens kontortid. Videre oppfølging av vedtaket ligger til barneverntjenesten, herunder å vurdere om vedtaket skal opprettholdes eller omgjøres. I vurderingen skal det legges vekt på om barnet står i fare for å bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. Vedtaket skal sendes fylkesnemnda umiddelbart etter at det er iverksatt og godkjennes innen 48 timer. Dersom foreldrene påklager vedtaket, skal klagen sendes fylkesnemnda. Fylkesnemnda skal ta stilling til klagen innen en uke etter at den ble mottatt.

Før barneverntjenesten beslutter å fatte et akuttvedtak, er tjenesten pålagt å vurdere og undersøke flere forhold. For det første skal barneverntjenesten alltid vurdere hvorvidt tiltak i hjemmet kan avhjelpe situasjonen og forebygge en plassering. Dersom dette er mulig, vil det ikke være lovgrunnlag for en plassering. Dersom tiltak i hjemmet ikke er tilstrekkelig, skal det alltid vurderes hvorvidt det finnes løsninger i familiens familie og utvidede nettverk. I situasjoner hvor heller ikke dette lykkes, kan barneverntjenesten beslutte at barnet skal plasseres hos andre. I hovedsak skjer dette ved at det søkes om bistand fra det statlige barnevernet, Bufetat. Barneverntjenesten er ansvarlig for å utrede/vurdere situasjonen i forkant av en eventuell plassering. Fare- eller skadevirkningene av å forbli i hjemmet skal vurderes mot fare – eller skadevirkningene av å flytte (Oppedal 2017). Dette betyr at flyttebelastningen også skal vurderes på vedtakstidspunktet, og inngrepet skal alltid være til barnets beste.

³ https://www.bufdir.no/global/Fagveil_Akuttarbeidet_institusjon_beredskapshjem.pdf

Det er barneverntjenestens ansvar å gi barn og foreldre god forberedelse og informasjon, i den grad dette lar seg gjøre. Barneverntjenesten fatter skriftlig vedtak som foreldrene og deres advokater får, og der hjemmelen krever det sendes vedtaket også til Fylkesnemnda for barnevern og sosiale saker. Den kommunale barneverntjenesten er ansvarlig for den praktiske gjennomføringen av plasseringen i sin helhet. Tjenesten er videre ansvarlig for oppfølging av barnet, foreldrene, og eventuelt med øvrig nettverk i etterkant av plasseringen. Tett samarbeid med Bufetat og tiltaket faller videre innenfor barneverntjenestens ansvarsområde.

Barneverntjenesten skal snarest mulig avklare situasjonen nærmere, jobbe for en tilbakeføring, eller fremme sak om omsorgsovertakelse iht. Lov om barneverntjenester § 4-12 (evt. 4-8, 4-25). Dersom den akutte situasjonen bortfaller, skal barnet snarest tilbakeføres til hjemmet. Barneverntjenesten har et løpende oppfølgingsansvar i disse sakene og må til enhver tid vurdere om andre hjelpetiltak kan avhjelpe den akutte situasjonen.

2.5 Kommunenes organisering av akuttarbeidet

Kommunene står i stor grad fritt i hvordan de vil organisere sitt barnevernsarbeid, så fremt kravene i loven følges, nemlig sikre at 'barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid' (bvl. §1-1). Noen kommuner jobber etter «generalistmodell» hvor saksbehandlerne jobber med alle sidene av barneverntjenestens ansvarsområde, noen etter «spesialistmodell» hvor arbeidet, på ulikt vis, deles opp i ulike temaer, noen ut fra en distriktsmodell og noen ut fra alder. Selv om arbeidet utføres etter samme lovverk, kan det med andre ord se svært ulikt ut.

På dagtid er det den enkelte barneverntjeneste som følger opp akutte hendelser og gjør vurderinger knyttet til eventuelt behov for plassering. Det er fortrinnsvis de som har hatt en oppfølging av barnet og familien fra tidligere som er delaktige i arbeidet rundt plasseringen. Det stilles store krav når det gjelder barnevernfaglig kompetanse i akuttarbeid, blant annet relasjonsforståelse, lovforståelse, krise- og traumeforståelse, ekspertise på akutt intervensjon, kjennskap til og evne til å anvende metoder i akuttarbeid og stressede situasjoner, evne til å arbeide i team og forholde seg til oppgavefordeling og kommunikasjonskompetanse, samt evne til kritisk refleksjon (Bufdir, 2014). I tillegg til dette kommer personlige egenskaper som høy frustrasjonsterskel, innlevelse og engasjement, samt gode kommunikative evner. Dette er ferdigheter som i stor grad utvikles gjennom øvelse og trening og kritisk refleksjon over praksis.

Utenfor ordinær arbeidstid er arbeidet ulikt organisert. På landsbasis finnes det fire hovedmodeller: Storbymodellen, interkommunale barnevernvakter, barnevernvakten som en del av barneverntjenesten (kommunal barnevernvakt) og barnevernvakten som en del av en barneverninstitusjon (Falck og Vorland, 2009). Noen barnevernvakter har egne ansatte, andre består av ansatte som til daglig jobber i de aktuelle barneverntjenestene. I tillegg kommer den landsomfattende akutt-telefonen som er åpen fra kl. 15.00 til 18.00 på hverdager og døgnåpen i helger og på helligdager. Henvendelser hit videreformidles til rett instans i kommunen for oppfølging.

2.6 Kunnskap om barns og foreldres erfaringer med akutt plasseringer

Det er begrenset med kunnskap om barn og foreldres erfaringer i forbindelse med en akutt plassering. Undersøkelser viser at for noen barn kan det være en lettelse at barnevernet griper inn, mens for andre kan det være en stor tilleggsbelastning (Bufdir, 2014). I de fleste tilfellene vil barna og foreldrene oppleve stor grad av stress i forbindelse med flyttingen, særlig når den ikke er forberedt (Baugerud og Melinder, 2012). Opplevelsene er ofte knyttet til tap eller trussel om tap av personer som de er knyttet til, noe som medfører at små barn er ekstra sårbare ved plutselige adskillelse fra sine omsorgspersoner. Et kjennetegn ved barna er at de opplever stor grad av usikkerhet, uro og mangel på kontroll i situasjonen. Det foreligger i begrenset grad kunnskap om hvordan eldre barn har opplevd plasseringsforløpet i en akutt situasjon (Bufdir, 2014). Barnevernsarbeiderne opplever også stor grad av stress i forbindelse med akuttarbeidet.

I en rapport om vold i minoritetsfamilier kom det frem at ungdommers opplevelse av akutt plasseringer var forskjellig avhengig av hva som var forløperen til akutt plasseringen. Ungdommene som ikke selv hadde tatt kontakt, opplevde det å bli hentet akutt som både skremmende og traumatisk. Ungdommene som selv hadde tatt kontakt, fortalte at de ikke husket så mye fra den akutte fasen, men at de etterpå følte seg alene og at de gråt mye, også når de visste at det var riktig å forlate hjemmet. Felles for ungdommene var at de var forvirret i perioden etter akutt plassering, og de visste lite om hva som skulle skje i den videre prosessen. Flere beskrev at *livet var satt litt på pause* (Haugen, Paulsen og Caspersen, 2017).

En undersøkelse om foreldres erfaringer med familieråd (Storhaug & Kojan, 2016) viser at mange av foreldrene opplevde akutt flyttingen som dramatisk og traumatisk, og de etterlyste mer informasjon og bedre samarbeid med barneverntjenesten. Foreldrene ønsket at de hadde

fått muligheten for å gi uttrykk for sine synspunkter og ønsker, og at disse ble fulgt opp. De etterlyste bedre oppfølging når barnet flytter hjem etter en akutt plassering. De fant også at foreldrene som hadde hatt lengst kontakt med barnevernet ofte var misfornøyd med kontakten. Undersøkelsen viste at opptil 45 prosent av foreldrene var tilfredse med kontakten med barnevernet, noe som hadde sammenheng med at årsaken til flyttingen var knyttet til kjennetegn ved barnet (og ikke dem selv) og at de fikk medvirke i prosessen (Storhaug & Kojan, 2016). Det er et overordnet mål at barn og foreldre skal medvirke i kontakten med barnevernet, men ved akuttvedtak kan dette være vanskelig, noe funn i de ovennevnte undersøkelser også tyder på.

Norges bruk av akuttvedtak har vært gjenstand for debatt internasjonalt. Statistikken viser at innvandrere er overrepresentert når det gjelder akutt plasseringer, men at gruppa ikke har vært overrepresentert når det gjelder omsorgsovertakelser (Berg, Paulsen, Midjo, Haugen, Garvik og Tøssebro, 2017). Dette understreker behovet for å se på om det er spesielle trekk ved akuttsaker i familier med innvandrerbakgrunn eller om det kan ha sammenheng med måten barnevernet arbeider med disse sakene på. Dette kan gi verdifull kunnskap om virksomme/mindre virksomme arbeidsformer i barnevernet generelt og i møtet med innvandrerfamilier spesielt.

Selv om akuttvedtak skjer i situasjoner kjennetegnet av stor grad av stress, skal det skje så skånsomt som mulig. Ifølge NOU 2016:16 betyr dette at barnet bør gis tid og anledning til å ta farvel med foreldre, søsken og andre nærstående. De skal informeres om vedtaket, om bakgrunnen for dette og hvilken plassering som er tiltenkt. I forslag til ny barnevernlov er det dessuten foreslått å lovfeste krav om oppfølging av hastevedtak.

2.7 Barn og foreldres erfaringer med familieråd i barnevernet

En kunnskapsstatus om familieråd i barnevernet konkluderer med at barns deltakelse i familieråd i barnevernet varierer avhengig av alder, og at deltakelsen er større når barna er 10 år eller eldre (Havnen og Christiansen, 2014). Litteraturgjennomgangen viser at familieråd bidrar til å øke barns deltakelse i barnevernets saksbehandling. Strandbu (2007) hevder at spørsmålet om barn alltid skal delta i familieråd bør omformuleres til et spørsmål om hvordan de skal delta, og at deltakelse kan skje både med og uten direkte tilstedeværelse. Barn og unges erfaringer med familieråd viser dessuten at alle voksne må være godt forberedt og

innforstått med at barn skal være til stede og være i sentrum for familierådet (Havnen og Christiansen, 2014).

Barna ønsker heller ikke at familierådet kun har oppmerksomheten rettet mot problemene. Mange av barna trenger en støtteperson som kan bidra til reell deltakelse, og som kan være en støtte/samtalepartner. Barna verdsetter familieråd fordi det legger til rette for kontakt og utvikling av relasjoner med personer i den utvidede familien. Foreldre og andre deltakere fra familie og nettverk opplever at familieråd bidrar til bedring av relasjoner og kommunikasjon i familien, at det gir muligheter for innflytelse og økt egeninnsats for løsningen av problemene. I tillegg viser litteraturstudien at fagfolkene erfarer at familieråd mobiliserer viktige voksne rundt barnet, utløser ressurser i familiene, øker graden av medvirkning, at barnet kommer mer i fokus og at det øker sannsynligheten for slektsplasseringer (Havnen og Christiansen, 2014).

En undersøkelse om bruk av familieråd i familievernnet i høykonfliktsaker, viser at både barn, foreldre og familie/nettverk anbefaler bruk av familieråd til andre i liknende situasjoner (Slettebø, Flacké, de Flon, Negård og Oterholm, 2016). Informantene i den samme undersøkelsen beskrev også utfordringer. For eksempel synes barna at det tok for lang tid fra tidspunktet hvor familieråd ble bestemt til det ble avholdt. Barna opplevde ventetiden som en psykisk belastning, men de mente at det var verdt det. Betydningen av oppfølgende familieråd var noe som alle understreket. Bruk av familieråd i familievernnet var et frivillig tilbud, og det forutsetter at foreldrene samtykker til å delta, og at de gjennom dette viser at de har tro på modellen.

Til tross for de mange positive brukererfaringene, blir det pekt på at mange av evalueringene av familieråd ikke tilfredsstillende vitenskapelig dokumentasjon av effekter (Havnen og Christiansen, 2014). Det er også uttrykt skepsis til familieråd, blant annet ved at den øvrige familien involveres i problemene, og det er reist spørsmål ved om barn alltid skal delta (uavhengig av alder og høyt konfliktnivå mellom foreldrene), om mangler ved selve gjennomføringen av familieråd og oppfølgingen av handlingsplanen, skjevhet i maktforhold mellom deltakerne, og om familieråd utløser langvarig støtte fra nettverket. For enkelte kan familierådsarbeid være en utfordring for fagfolkene fordi rollen er utradisjonell.

2.8 Sammendrag

Selv om omfanget av akuttsaker har gått noe ned i senere år og at det er store variasjoner mellom fylkene, er det fortsatt mange barn og unge som opplever å bli akutt plassert, enten det

skyldes alvorlige atferdsproblemer eller på grunn av fare for å bli vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet. FNs barnekomité har kommet med anbefalinger om at det er behov for å gå gjennom rutinene for akutt plasseringer og anvende mer skånsomme tilnærminger.

Helsetilsynet (2019) stiller også spørsmål om flere akuttsituasjoner kunne ha vært håndtert på en annen måte. Bruk av familieråd i akuttsaker kan være en mer skånsom måte å fatte beslutninger på, samtidig som familieråd legger til rette for økt medvirkning blant barn og familier. Bruk av familieråd i akuttsaker er gått fra å være et prosjekt til å bli implementert i barnevernets arbeid i akuttsaker. I alle akuttsaker skal familie og nettverksbaserte løsninger ha vært vurdert før en plassering utenfor hjemmet. Det er innhentet mye kunnskap om barn og familiers erfaringer med familieråd i barnevernet forøvrig, men vi mangler kunnskap om brukernes erfaringer med familieråd i akuttarbeidet, om det kan resultere i mer skånsom håndtering av akuttsaker, om familieråd mobiliserer støtte i nettverket og legger til rette for samarbeidsrelasjoner mellom familiene og barneverntjenestene. Vi mangler også kunnskap om hvorvidt akutt familieråd bidrar til mindre bruk av statlige tiltak og hvordan familieråd akutt fungerer på lengre sikt. Dette er de sentrale spørsmålene som ligger til grunn for undersøkelsen denne rapporten bygger på.

3. Forskningsdesign og metode

Denne delrapporten er basert på intervjuer med barn og ungdom, foreldre, personer i barnets familier og nettverk, i tillegg til familierådskoordinatorer og ansatte i den kommunale barneverntjenesten og ved akuttiltak i Bufetat. Undersøkelsen bygger på kvalitative data som fokuserer på aktørenes subjektive og personlig erfaringer. Metoden for datainnsamling har i hovedsak vært semistrukturerte intervjuer med enkeltpersoner, men også tre fokusgruppeintervjuer; to med ansatte i den kommunale barneverntjenesten, ett med ansatte ved akuttiltak i Bufetat og ett med en barnevernleder og to fagledere i samme barneverntjeneste.

I dette kapitlet vil vi redegjøre for det metodiske og analytiske grunnlaget for studien. Først redegjøres det for utvalg og informanter, før vi beskriver utforming og gjennomføring og deretter drøfter muligheter og begrensninger som ligger i datamaterialet og analysestrategi. Til slutt i kapitlet tar vi opp etiske betraktninger.

3.1 Utvalg og informanter

I prosjektskissen tok vi sikte på et utvalg bestående av fem saker fra tre av Bufetat regioner (Region Øst, Region Midt og Region Vest), til sammen 15 saker. I disse familiene ønsket vi å intervju foreldre, barn og unge, barnets støtteperson og andre relevante personer i nettverket. Inklusjonskriteriene har vært at det har vært gjennomført «akutt familieråd», enten *i forkant* av plassering (med mål å finne plasseringsalternativ innad i familie/nettverk eller annen løsning som kan hindre akutt plassering), eller *etter* en plassering (enten for å mobilisere familie som støtte ved tilbakeføring eller å finne plasseringsalternativer i familie/nettverk). I utgangspunktet ønsket vi at familierådene skulle ha vært gjennomført høsten 2017 og at det var en variasjon i utvalget med bakgrunn i sentrale kjennetegn ved sakene; etnisitet, kjønn, alder på barna, familieråd før/etter akutt og demografisk/geografisk variasjon (stor/liten, sentral/usentral). Hensikten med et strategisk valg av familieråd var at sammensetningen av utvalget ikke skulle være påvirket av de ansatte i Bufetats preferanser. Et sentralt poeng har vært at utvalget skulle representere bredde. Seleksjonskriteriene ble utviklet i samarbeid med referansegruppen for prosjektet, men tok forbehold om at utvalget og inklusjonskriteriene måtte utvides dersom kvaliteten på dataene ikke ga grunnlag for å svare på forskningsspørsmålene.

Proseduren ved rekruttering av barn og foreldre var at de regionale koordinatorene i Bufetat informerte om prosjektet innad i Bufetat, til familierådskoordinatorene og til kommunene de

har kontakt med om prosjektet. I hver av regionene identifiserte de regionale koordinatorene 10 saker hvor det er blitt avholdt akutt familieråd etter 1.9.2017 og frem til 31.12.2017. Denne perioden kunne utvides dersom det var nødvendig for å nå måltallet. De regionale koordinatorene skaffet seg en oversikt over hvilke saker dette gjaldt og kartla disse ut fra sentrale kjennetegn. De regionale koordinatorene skaffet også en oversikt over hvem som har vært familierådskoordinator i sakene og kontaktinformasjon. I to av regionene ble utvalget på fem saker og kjennetegn ved disse drøftet anonymt med forskerne, og sammen med regional koordinator ble vi enige om det foreløpige utvalget. I en av regionene var det mer utfordrende å få oversikt, og det ble derfor valgt fem tilfeldige saker av de 10 som forskerne fikk oversendt. I den samme regionen har det vært utfordrende å rekruttere foreldre. Delvis fordi det har vært vanskelig å få oversikt, men også fordi enkelte koordinatorene og familier ikke ønsket å delta. For å rekruttere flere familier i denne regionen, ble det tatt kontakt med familier som hadde hatt akutt familieråd i 2018. Utvalget i den ene regionen kan sies å være mindre «tilfeldig», samtidig som variasjonen både knyttet til bakgrunnsfaktorer og hvor fornøyde/misfornøyde de var ikke ser ut til å skille seg fra de andre regionene.

Forskerne utarbeidet et informasjonsskriv til familierådskoordinatorene om hvordan de skal henvende seg til foreldrene og informere om prosjektet. Forskerne tok deretter kontakt med familierådskoordinatorene på telefon og ba disse ta kontakt med foreldrene for å innhente deres tillatelse til å bli kontaktet av forsker.

Etter at koordinatorene hadde innhentet samtykke fra foreldre, tok de kontakt med forskerne for å gi kontaktinformasjon til familiene. Deretter tok forskerne kontakt med foreldrene, informerte om prosjektet og innhentet samtykke til å intervju foreldre, barn, støttepersoner og personer i familier og nettverk. Av det opprinnelige utvalget på 15 familier, var det mange som trakk seg, og vi var nødt til å rekruttere nye familier. Selv her var det tre familier som vi ikke fikk tak i eller som ikke ringte tilbake etter avtale. Det har også vært en utfordring å få rekruttert barn og unge i de 12 familiene vi til slutt satt igjen med av det opprinnelige utvalget. Vi har derfor også rekruttert familier hvor det ble avholdt familieråd i 2018 og 2019. Samlet har vi innhentet erfaringer fra i alt 23 akutte familieråd avholdt i ulike kommuner i Region Øst, Vest og Midt. I tabell 1 har vi presentert noen sentrale kjennetegn ved akuttsakene vi har informasjon fra.

Tabell 1. Kjennetegn ved akuttsakene

Sak/år	Kjønn/alder ved familieråd	Grunnlag	Tiltak	Informanter
1/2017	Gutter 5 og 8 år	Mistanke om fy. mishandling	Plassering i beredskapshjem, fosterhjem og hjem igjen	Far og mor, onkel (støtteperson) og tante
2/2017	Jente 17 år	Mistanke om fy. mishandling	Flyttet til besteforeldre og deretter hjem	Mor, far og bestemor
3/2017	Gutt 16 år	Gutt påvirket av rusmidler	Flyttet til avlastningsforeldre og så hjem igjen	Mor og far
4/2017	Jente 17 år	Mor psykiske helse	Flyttet til avlastningsforeldre, Ble boende der	Jente (18) og (foster)far
5/2017	Jente 15 år	Mor psykiske helse	Flyttet på hybel og er blitt boende der	Far
6/2017	Jente 1 år	Mistanke om omsorgssvikt	Jenta ble boende hjemme med tett oppfølging	Mor, far, farfar (støtteperson)
7/2017	Jente 8 og gutt 10 år	Mors rusbruk	Barna flyttet til far og så hjem til mor	Mor, far og gutt (12 år)
8/2017	Gutt 9 år	Bekymring for guttens atferd	Akutt plassering i fosterhjem, deretter institusjon	Stefar
9/2018	Gutt 15 år	Atferd og fungering i skole	Gutt ble boende hjemme, deretter på institusjon.	Mor
10/2018	Gutt, 12 år	Rusbruk hos mor	Gutt boende hjemme, bestemor flyttet inn, deretter fosterhjem.	Mor
11/2018	Jente, 14 år	Konflikter med voksne	Jenta bodde hos bestemor, men flyttet så hjem til mor.	Mor, jente (16 år) og støtteperson
12/2018	Gutt, 15 år	Konflikter med voksne og gutts psykiske helse	Familierådet førte ikke til noen løsning; gutt bodde først hos venn en periode, flyttet senere til institusjon	Far
13/2019	Gutt 14 år	Bekymring for guttens atferd, konflikt foreldre	Flyttet midlertidig til annen familie og så hjem, mobilisering av nettverket	Gutt (15 år), mor og bestemor (støtteperson) og bestefar
14/2019	Gutt 15 år	Gutt med store atferdsproblemer	Mobilisering av nettverket, unngikk plassering	Gutt (15 år) og far
15/2019	Gutt 17 år	Gutt med rusproblemer	Utsatt hjemflytting fra institusjon	Gutt (18 år)
16/2017	Gutter 13 og 15 år	Konflikt mellom foreldre	Mobilisering av nettverk, bedre relasjoner	Mor, gutt (15 år) og støtteperson
17/2019	Gutt 14 år	Atferd	Mobilisering av hjelp rundt familien	Far og gutt (15 år)
18/2019	Gutt 7, jente 10 og gutt 11 år	Mistanke fysisk mishandling	Mobilisert familie og nettverk rundt familien	Far og gutt (12 år)
19/2019	Gutt 12 år	Mors psykisk helse og sliten	Mobilisering av nettverk og støttetiltak for gutten	Mor, gutt (12 år) og støtteperson
20/2017	Gutt 13 år	Mistanke om omsorgssvikt, konfl. mellom foreldre	Handlingsplan ikke godkjent, gutt flyttet til far etterhvert	Far og gutt (15 år)
21/2019	Jente 8 år	Mistanke om omsorgssvikt	Familieråd endte ikke med handlingsplan, flytting til beredskapshjem	Mor og støtteperson
22/2017	Jente 6, jente 8 og gutt 14 år	Mistanke om omsorgssvikt	Mobilisering av familie og nettverk	Gutt (16 år)
23/2019	Gutt 16 år	Konflikt med foreldre	Gutt flyttet til eldre søster	Gutt (16 år)

Som beskrevet har det vært utfordrende å rekruttere barn og unge. Noen av foreldrene som hadde hatt negative erfaringer med familieråd, ønsket ikke at barna skulle intervjues fordi de mente at det ville være belastende for barna. I noen av familiene var barna for unge til å bli intervjuet. I andre tilfeller oppga barna til familiekoordinatorene at de ønsket å bli intervjuet, men flere ombestemte seg og svarte ikke da de ble kontaktet. Fordi rekrutteringen går via foreldrene, kan det være skjevheter i utvalget av barn og unge.

Utvalget i de 10 første familierådene (se tab. 1) kan langt på vei karakteriseres som tilfeldig, men ikke nødvendigvis et representativt utvalg. Utfordringen med dette utvalget var at vi fikk bare intervjuet to barn. For å innhente mer kunnskap om barn og unges erfaringer, ble familierådskoordinatorerne høsten 2019 bedt om å intensivere rekrutteringen av barn og unge som hadde hatt familieråd i 2018 og 2019, noe som resulterte i en utvidelse av utvalget til i alt 13 barn og unge (sakene 11 til 23). Ved rekrutteringen av disse, så vi bort fra seleksjonskriteriene, og var opptatt av å rekruttere barn og unge som ville la seg intervjuet. I disse sakene kontaktet vi også andre i familien som ønsket å la seg intervjuet.

Utfra familienes beskrivelser av hendelsene som lå til grunn for akutt familieråd, var det ni av familierådene som skyldtes forhold knyttet til barnets utvikling og behov, syv var begrunnet med forhold knyttet til foreldrenes omsorg og syv til forhold knyttet til familie og miljø. Dette tyder på at vi har fått et utvalg som representerer bredde i problembelastning.

Det totale antallet informanter vises i tabell 2.

Tabell 2. Antall informanter (totalt) fordelt på grupper.

Barn og unge	Foreldre	Personer i familie og nettverk	Saksbehandlere i barnevernet	Familiekoordinatorer	Ledere i barnevernstjenesten	Ansatte i Bufetat akuttiltak
13	25	10	22	13	3	2

Rapporten bygger på intervjuer med tretten barn og unge, 25 foreldre, ti personer i barnets familie/nettverk (hvorav syv har vært barnets støtteperson), seks (av 11) familierådskoordinatorer og 22 saksbehandlere fra fem barneverntjenester. I tillegg til de tretten barna/ungdommene som ble intervjuet direkte, intervjuet vi støttepersonene til tre barn som ikke ble intervjuet, blant annet fordi de var for små. Av denne grunn kan vi si at vi har et barneperspektiv fra i alt 15 barn og unge med erfaringer fra akutt familieråd.

3.2 Utforming og gjennomføring av de kvalitative intervjuene

Datainnsamlingen var basert på semistrukturerte dybdeintervjuer. Det ble utformet en intervjuguide til hver av informantgruppene. Barn, foreldre og personer i familie og nettverk ble bedt om å fortelle om grunnlaget for familierådet, om planleggingen av familierådet, om selve familierådsmøtet og om fasen etter familierådsmøtet, om erfaringene med familierådsmøtet og om situasjonen var blitt bedre etter familierådet. Koordinatorere og de ansatte i barnevernet ble spurt om deres erfaringer med planlegging, gjennomføring og oppfølging av familieråd og som ble konkretisert gjennom eksempler.

Barn og foreldre kunne selv velge hvor de ønsket å bli intervjuet. Noen av intervjuene ble foretatt hjemme hos informantene og noen på kontoret. Over halvparten av intervjuene med familiene ble foretatt per telefon. De fleste av ungdommene ønsket å bli intervjuet på telefon da dette krevde mindre tilpasning i hverdagen. Intervjuene varte mellom 25 minutter og to timer. Det ble gjort lydopptak av alle intervjuene, og vi har hatt ekstern hjelp til transkribering.

3.3 Analyse

Hovedspørsmålene som blir stilt til materialet er om familieråd er en egnet metode for arbeidet med akuttsaker i barnevernet. I analyseprosessen er intervjuene både blitt analysert hver for seg og på tvers innad i de ulike informantgruppene. Vi har i denne delen av prosjektet hatt oppmerksomheten rettet mot: 1) Om bruk av familieråd i akutte situasjoner bidrar til å styrke relasjoner i og rundt familien, og om familieråd bidrar til kontinuitet i barnets relasjoner til viktige personer, og 2) Om og på hvilken måte barn og foreldre medvirker når familieråd benyttes i akutte situasjoner, og er medvirkningen hensiktsmessig? Dette har også vært utgangspunktet for i analysene av materialet. Vi har også 3) belyst forutsetninger for bruk av familieråd i akuttsaker.

Analysen har vært en fleksibel og utforskende prosess som startet allerede fra starten av intervjuene. Analysen har bygget på systematisk tekstkondensering (Malterud 2011) som består av fire trinn; å få et helhetsinntrykk (uten å systematisere, men lese alt og oppsummere og etterspørre foreløpige temaer i teksten), identifisere meningsdannende enheter (utvelgelse av tekst som belyser temaene fra første fase), abstrahere innholdet i de meningsdannede enhetene (systematisere de meningsbærende enhetene og sortere stoffet og spørre seg om hva

tekstene forteller oss om problemstillingen) og sammenfatte betydningen av dette (utvikle en analytisk tekst som representerer resultatene i forskningsprosjektet). I analysen har vi beveget oss frem og tilbake mellom de ulike analysetrinnene. Analysen har foregått i et forskerfellesskap hvor vi har diskutert funn og mulige fortolkninger, og dette har bidratt til en kommunikativ validering av tolkning og konklusjoner.

3.4 Etske betraktninger

Evalueringen av prosjektet er blitt godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD). Henvendelsen til barn og foreldre gikk via familierådskoordinatorene og kom derfor fra noen foreldre kjente, noe som er i tråd med NSD sine anbefalinger. Koordinatorene orienterte foreldrene om ønsket om å intervju barn over syv år. Barna ble først spurt av foreldrene om de ville delta i undersøkelsen, i tillegg til at de selv kunne si ja eller nei til deltakelse i møtet med forskerne

Det ble utarbeidet særskilte informasjonsskriv⁴ til hver av informantgruppene. De er muntlig og skriftlig blitt gjort oppmerksom på retten til å trekke seg. Av anonymitetshensyn har vi valgt å ikke oppgi navnet på kontorene hvor vi har rekruttert ansatte fra. Likeledes har vi utelatt eller omskrevet forhold ved informantene for å anonymisere materialet ytterligere.

⁴ Kopi av intervjuguider og informasjonsskriv kan fås ved henvendelse til prosjektleder Tor Slettebø.

4. Barn, ungdommers og foreldres erfaringer med akutt familieråd

I dette kapitlet presenteres barn og ungdommenes, samt foreldrenes erfaringer med familieråd. Med få unntak, var barna 12 år og eldre da de ble intervjuet. Vi har derfor valgt å benevne dem som ungdommer.

4.1 Barn og unges erfaringer med akutt familieråd

Det har vært en økende interesse innen barnevernsfeltet og i forskningen om barnets posisjon og erfaringer med barneverntjenesten (Havnen og Christiansen, 2014). Dette gjelder også ved bruk av familieråd, og det er behov for mer forskning som fokuserer på barns erfaringer og opplevelser med akutt familieråd. Denne delen bygger på intervjuer med 13 barn og unge i alderen 12-18 år (på tidspunktet for intervjuet), to jenter og 11 gutter, samt tre støttepersoner for fire barn i alderen 1 til 8 år.

Der hvor familierådet ble gjennomført høsten 2017, hadde ungdommene vanskeligheter med å huske detaljer fra forberedelsene, fra selve møtet og hva de tenkte etterpå. Ungdommene som hadde hatt familieråd i 2018 og 2019 husket mer av familierådsprosessen. Likevel var det vanskelig for dem å skille mellom de ulike fasene av familierådet, og mellom det første og oppfølgende familieråd. Enkelte hadde også hatt opptil fem familieråd. Vanskelighetene med å huske detaljer fra familierådet var knyttet til en livssituasjon som de hadde opplevd som kaotisk og uoversiktlig. Flere antydte at de helst ønsket å glemme det som hadde skjedd. Ungdommene fortalte om erfaringer fra hva som var viktig både underveis og etter familierådet og som de ønsket å formidle. Mye av dette var relatert til betydningen av informasjon, trygghet og medvirkning i familierådsprosessen.

Forberedelse og informasjon

Med unntak av en ungdom, hadde alle sagt ja til familieråd, men flere mente at de hadde blitt overtalt av foreldrene og av andre. En gutt (15 år) sa *‘Nei, jeg hadde vel egentlig ikke noe valg, men jeg sa at det var greit å være med. Vi måtte jo snakke om det som hadde skjedd’*. Den ene ungdommen som ikke ønsket familieråd, var uenig i at familien, som hun var i konflikt med, skulle ha innflytelse på hennes liv. Mot hennes ønsker, besluttet familierådet at hun skulle flytte til en bestemor. Denne plasseringen ble kortvarig. Hovedinntrykket var at barna og ungdommene i liten grad opplevde at de kunne velge om det skulle avholdes familieråd, men at de heller ikke hadde vært imot at det skulle avholdes.

Noen av ungdommene mente at det hadde tatt for lang tid før barnevernet bestemte seg for å avholde et akutt familieråd. En mente at grunnen til at det hadde tatt så lang tid før det ble avholdt et akutt familieråd var at det hadde gått to måneder før barnevernet ble orientert om den alvorlige hendelsen han hadde blitt utsatt for hjemme og som lå til grunn for det akutte familierådet.

Selv om ungdommene ikke husket alle detaljene fra forberedelsene til familierådet, er hovedinntrykket at de hadde fått tilstrekkelig med informasjonen på forhånd. Flere mente at det var viktig at saksbehandler hadde forklart om familieråd *flere ganger* slik at de kan forstå hva et familieråd er, hvordan det foregår og hvorfor de vil at familierådet skal gjennomføres. En av ungdommene sa:

Jeg husker når (navn på saksbehandler) forklarte det så tok det litt tid. Måtte liksom forklare det flere ganger før jeg forsto det på en måte, hva det var.

Jente, 18 år

Ungdommene understrekte betydningen av at det må oppleves trygt å stille spørsmål og være ærlig om sine tanker når de blir presentert for familieråd. Flere mente at det var viktig at de fikk snakke med en familierådskoordinator alene og uten familien til stede. En av guttene sa:

Vi var ikke hele familien. Da tror jeg ikke jeg og lillebroren hadde klart å si hvem som skal komme og ikke, liksom.

Gutt, 15 år

Med noen få unntak, var alle ungdommene svært fornøyde med kontakten med familierådskoordinatoren. De opplevde 'kjemien som god' og at 'koordinatoren var grei og lett å snakke med, blid og sprudlende' (Gutt, 12 år). De opplevde at koordinatoren tok deres parti, og en sa:

Hun sa alltid at deg var jeg som bestemte, at jeg skulle være hovedpersonen på møtet. Hvis det var noe jeg mente, så mente jeg det, og de andre skal ikke snakke i munnen på meg. Hun hadde god kontakt med meg gjennom hele prosessen.

Gutt, 18 år

Det var også flere som ikke hadde forstått hva et familieråd er da de fikk høre om det første gangen, og de stilte seg skeptiske til om det skulle være til hjelp. En sa:

Jeg lurte litt på hva det var. Hadde aldri hørt om det før. Og så trodde jeg egentlig ikke at det skulle være så bra. Jeg trodde egentlig ikke at de skulle klare å gjøre noe med det.

Gutt, 14 år

Han hadde gått med på familieråd, men trodde fortsatt ikke at det skulle hjelpe. I ettertid hadde han imidlertid opplevd at familierådet hadde vært nyttig fordi det bidro til bedre samhandling mellom ham og foreldrene.

Opplevelsen familierådsmøtet

De fleste ungdommene opplevde deltakelsen i selv familierådet som positivt. De sosiale sidene ved familierådet hadde betydd mye, blant annet å spise pizza sammen med familien og at omgivelsene var hyggelige. De la vekt på betydningen av å skape en god atmosfære i familierådet. De la vekt på betydningen av at familien var samlet, og at det var mulig å snakke sammen.

Ungdommene mente at det var viktig at alle snakket åpent om situasjonen, og en gutt på 14 år sa: *Det har vært greit å åpne seg sånn og bare melde alt.* De mente at dette bidro til at det ikke lenger var noen hemmeligheter i familien.

Det var også ungdommer som opplevde at familierådsmøtet hadde vært vanskelig. En gutt (15 år) sa at *'Stemninga på møtet var litt trist av og til og litt morsom av og til. Det var jo litt kjipt for alle parter'*. Samtalen hadde dreid seg om ting han hadde gjort og som hadde utsatt familien for alvorlig fare. Han fortsatte med å si: *'Familieråd er jo litt tøft i situasjonen, men det er ganske smart'*. En annen ungdom hadde opplevd de ulike fasene av familierådet ulikt. Han sa:

Da selve møtet begynte, syntes jeg det var veldig rart når alle satt der. Men, når de gikk, og det ble bare meg og familien så var det enklere å snakke.

Gutt, 14 år

Da han ble spurt om hvorfor det ble enklere å snakke når fagfolkene ikke var til stede, svarte han *'Da kunne jeg si min mening'*. Han følte seg tryggere når han kunne formidle seg til bare personer som han kjente og følte seg trygg på.

De fleste hadde kjent seg igjen i faginnleggene, men det kunne også oppleves som litt ubehagelig, for eksempel når de ble konfrontert med ting de hadde gjort og at dette ble fortalt til hele familien.

En av ungdommene var misfornøyd med sitt familieråd, og han ønsket ikke å delta på oppfølgende familieråd. Han syntes modellen var god, men det ikke ble tatt hensyn til hans timeplan da de valgte tidspunkter for familierådet. I tillegg syntes han at møtet varte for lenge, noe flere andre ungdommer også ga uttrykk for. Han var også skuffet over at familien ikke

hadde fulgt godt nok opp etter det akutte familierådet, noe de hadde lovet. Han og flere ungdommer etterlyste flere pauser i familierådsmøtet.

Noen av ungdommenes erfaringer var farget av hva som var utfordringene i familien. Når familierådet omhandlet ungdommenes egne vansker, opplevdes dette mer utfordrende enn når utfordringene omhandlet foreldrene. Foreldrene opplevde også at familierådet hadde vært mer utfordrende når spørsmålene var knyttet til mangelfull omsorg enn når familierådet drøftet utfordringer hos barnet.

De fleste ungdommene opplevde det som positivt at familie og nettverk brydde seg om hvordan de hadde det og hva de slet med, og at det ble utarbeidet konkrete handlingsplaner. De ga også uttrykk for at familieråd handler ikke bare om åpenhet om familiens problemer, men også åpenhet om deres egne vansker. Dessuten hadde familierådet gjort det lettere å forstå hvordan de andre i familien opplevde situasjonen. Dette hadde bidratt til å skape større forståelse for hverandre. To av guttene sa:

Alle er med og snakker om følelsene sine og sånn. Det er litt tøft i situasjonen og sånn, men det er ganske smart. Det hjelper som regel.

Gutt, 15 år

Det var egentlig veldig overraskende. Det var veldig mye bedre enn det jeg hadde trodd. Jeg vet ikke helt hvordan jeg skal forklare det. Liksom jeg tenker jeg sier noe som er bare dumt, men så tok de imot det mye bedre enn jeg hadde forventet.

Gutt, 14 år

På spørsmål om han hadde sett nye sider av familien som han ikke hadde sett tidligere, svarte han *ja*, og han hadde opplevd at *'familien kjente meg bedre enn jeg kjente meg sjøl'*. Han hadde opplevd at familien forstod ham og at de ønsket å støtte ham videre.

Betydningen av å skape en trygg ramme rundt møtet

I intervjuene med barna kom det frem at det er viktig å klare å skape en trygg og hyggelig ramme rundt familierådet. Dette handlet både om *hvem* som skulle være med i møtet, *hvor* møtet ble avholdt og at det ble lagt rette for et hyggelig og sosialt møte. Selv om ikke alle husker så mye fra selve møtet, husker alle at det spiste pizza sammen med resten av familien.

Jeg synes det var lite grann, syns det var litt sånn skummelt, men kanskje litt spennende sånn. Noe nytt da. Det var liksom ikke noe jeg hadde opplevd før, men det gikk veldig fint. Jeg synes det var greit liksom, for det var bare rundt mennesker som jeg hadde invitert, som jeg følte meg trygg på.

Jente, 18 år

For at familierådet skulle oppleves som trygt og være en god opplevelse, la ungdommene vekt på betydningen av å få god informasjon på forhånd, å kunne påvirke hvem som skal være med, at deler av møtet var uten fagfolk, tydelighet om hva som skulle være familierådets oppdrag, hvordan familierådet skulle foregå, og, ikke minst, deres muligheter for medvirkning. God informasjon er en forutsetning for at barna og ungdommene skal oppleve familierådet som forutsigbart, og det gjør det lettere for ungdommene å medvirke. Vi så også eksempler på at det motsatte førte til utrygghet og usikkerhet, blant annet hvis de ikke fikk god nok informasjon eller at avtaler ikke ble holdt. Dette kom tydelig frem i ett av intervjuene hvor en jente hadde fått lite informasjon om hva som var målet med familierådet, og på spørsmål om hun følte at hennes mening ble hørt, sa hun:

Det var litt men, jeg satt egentlig mest stille for jeg skjønnte det helt ikke, hva greiene betydde.

Jente, 16 år

Likevel var det flere av ungdommene hadde vært forbauset over at familierådet var blitt avviklet uten konflikter og krangling.

Det gikk veldig bra. Alle var ganske enige om hva som var det beste. Jeg trodde det skulle være konflikter, at vi ikke skulle bli enige, men slik gikk det ikke.

Gutt, 16 år

Ungdommenes utsagn tyder på at de på forhånd hadde forventet krangling og konflikter, men at strukturen i familierådet i de fleste tilfellene forhindrer store konflikter i møtene.

Barn og unges erfaring med medvirkning i akutt familieråd

De fleste informantene husket at de fikk være med å bestemme hva de skulle spise, og at de har vært med å påvirke hvor møtet skulle avholdes og hvem som skulle være med. Utover dette husker de ikke så mye om hva de var med å bestemme. I de familierådene hvor møtet var avholdt i 2019, husket de fleste spørsmålene som var blitt drøftet. De fleste av ungdommene mente at de hadde fått lov til å bestemme. I intervjuene var det ikke alltid klart om de opplevde at de ble lyttet til på det første familierådet eller på de oppfølgende

familierådene. Det å bli lyttet til og tatt på alvor var noe av det viktigste i ungdommenes evaluering av familieråd:

Jeg synes det var i hvert fall viktig at jeg ble hørt, og det ble jeg. Og det var egentlig bare det jeg ville da.

Jente, 18 år

Ungdommene hadde deltatt på ulike måter i selve familierådet. Noen hadde vært tilstede hele tiden og vært en deltaker i møte på linje med andre, mens en av dem (gutt 12 år) var til stede i rommet uten å være deltaker i selve møtet. En annen gutt fortalte at han hadde sittet i et rom ved siden av rommet hvor familierådsmøtet ble avholdt. Han ville ikke være til stede da familien skulle snakke om ham og lillebroren fordi han mente at dette ville være ubehagelig. Ungdommene la vekt på betydningen av at det legges til rette for ulike former for deltakelse i familierådet. Ikke alle ønsket å være aktivt med i selve møtet, men de valgte heller å være i nærheten eller å få informasjon i etterkant om hva som hadde blitt bestemt og hva som skulle skje fremover.

Ikke alle hadde tatt aktivt del i beslutningen om det skulle avholdes et akutt familieråd, eller i utarbeidelsen av situasjonsbeskrivelsen. Ungdommene hadde heller ikke vært aktivt deltakende i utformingen av spørsmålene som lå til grunn for det første akutte familierådet. En ungdom oppga at han fikk bestemme hvor de ulike deltakerne i familierådet skulle sitte under møtet. Han syntes dette hadde vært vanskelig fordi en feil plassering kunne gi grunnlag for konflikter, og at han hadde tatt stilling i en familiekonflikt han ikke følte seg som del av.

Ungdommene understreket betydningen av å si sin mening og bli hørt:

De fleste opplevde også at de ble hørt på møtet og at de fikk fortalt sin del av historien. Jeg fikk si min mening, ja. Det var greit å åpne seg sånn og bare melde alt. Og når jeg sa noe, så pleide de å høre på meg.

Gutt, 14 år

En annen svarte slik på om han hadde blitt hørt:

Ja, jeg følte at jeg ble hørt. Følte vel egentlig sånn cirka 90 prosent av 100. Det var ganske mye som ble hørt.

Gutt, 15 år

En annen svarte på spørsmålet om han hadde blitt hørt slik: 'Ja, alt gikk gjennom meg'. En gutt på 12 år var også enig i at han hadde fått bestemme hva som ble besluttet på familierådet, men at det kanskje ikke hadde vært så mye. Han sa: 'Jeg fikk bestemme litt hva det handlet

om'. Vi fikk inntrykk av at han ikke var vant til å bli lyttet til, men at familierådet hadde økt hans muligheter for påvirkning.

I noen tilfeller kommer det frem at ungdommene syntes det er vanskelig å komme til orde og fremme sin mening, også når en støtteperson var til stede.

Det føltes liksom ut som jeg ikke fikk helt ordet når vi (hun og støtteperson) hadde det.

Jente 16 år

I denne saken opplevde ungdommen at hun ikke ble hørt, og løsningen som kom ut av familierådet bidro ikke til å avhjelpe det hun mente var hovedutfordringen. Hun opplevde at familierådet var et møte hvor de andre snakket om hennes situasjon, uten at diskusjonene og løsningene tok utgangspunkt i hennes bekymringer og hennes behov, noe som i intervjuet fremstod som omfattende. På spørsmål om hvordan hun opplevde at familien snakket om hennes utfordringer, sa hun på et tidspunkt i intervjuet at «jeg brydde meg egentlig ikke», noe som kan tyde på at hun hadde resignert. Dette ble tydelig fordi hun samtidig fortalte om situasjoner hvor hun hadde bedt om hjelp, men hvor hun ikke hadde blitt hørt.

En gutt på 12 år ga uttrykk for at han ikke hadde deltatt mye under møtet. På spørsmål om han hadde opplevd at han medvirket på møtet, svarte han: *'Jeg sa kanskje bare sånn en setning. For det var det jeg ville si, men jeg husker ikke akkurat hva jeg sa, men jeg sa ikke noe mer enn en gang. Bare en ting'*. Likevel var han fornøyd med møtet. Det hadde vært mange til stede. Han opplevde at familien vil hjelpe til slik at han og småsøsknene skulle få det bedre, blant annet slik at de fikk hjelp av andre til å delta på friaktiviteter. En annen av de yngre guttene vi snakket med (12 år), oppga at han syntes det var kjedelig å være med på selve møtet, men han oppga at 'men så snakket N (støttepersonen) for meg'.

Tiden etter familieråd

Vi har begrenset med informasjon om barn og unges erfaringer med oppfølgende familieråd da de ofte ikke kunne skille mellom det første og oppfølgende familieråd. Ofte husket de best hensikten med oppfølgende familieråd, nemlig å *'sjekke at avtaler ble fulgt opp'*. De opplevde oppfølgende familieråd som likt det første. På spørsmål om det var noe som burde vært gjort etter familierådet, svarte en av guttene:

Jo, at det kanskje kunne ha vært et familieråd til litt senere. Etter en måned eller noe sånn, at det ikke går så lang tid. For det gjorde det stykket opp. Gikk det nesten et halvt til et år, ett eller annet. Det var for lenge.

Gutt, 15 år

Han mente at det oppfølgende familierådet burde vært avholdt raskere enn det som ble gjort. Han understreket også betydningen av at avtaler ble fulgt opp.

Det er vanskelig å vurdere om familieråd hadde hatt en virkning på sikt. Hovedinntrykket blant de som var fornøyd var at de hadde fått mer støtte fra familien, og at det var godt at alle visste hva som har skjedd. Følgende tre uttalelser fra ungdommene illustrerer dette:

Situasjonen min nå er veldig fin. Tiden før familierådet var ikke så fin.. Ting har liksom ordna seg veldig. Og det er jo takket være familierådsmøtet og sånne ting.

Jente, 18 år

På starten, så snakket jo ikke mamma og pappa sammen, eller når de først snakket, så var det krangling. Og familie, mammasiden og pappasiden, de er, var ikke venner. Men etter det familierådet, det første, så ble de venner. Alle sammen fikk kontakt, og bestemor kom og besøkte farmor og alt det der. Og jeg personlig synes det var rart at plutselig ble bare alt snudd opp ned liksom, at alt ble bra igjen liksom.

Gutt, 15 år

Blitt mer kjent med hverandre, og fått mer kontakt med onkel.

Gutt, 14 år

Gutten på 14 år i sitatet over, opplevde at familien brydde seg mer om hvordan han hadde det, blant annet ved at flere ringer og spør hvordan han har det, eller ved at de sender ham meldinger på telefonen. Når det gjaldt jenta på 18, var det nesten to år siden det akutte familierådsmøtet var blitt avholdt. Det tyder på at bedringen av hennes situasjon har vedvart. De fleste ungdommene var fornøyd med akutt familieråd og ville anbefalt dette til andre barn og unge i lignende situasjoner.

En av ungdommene følte at hun ikke hadde fått den oppfølgingen hun burde ha hatt. Hun hadde fortsatt de samme utfordringene og bekymringene som før familierådet, og hun opplevde ikke at noen hjalp henne, hverken barnevernet, familien eller BUP. Det er tankevekkende at foreldrene fikk oppfølging av barnevernet, men ikke henne. Hun opplevde at hun manglet noen å snakke med om sine bekymringer og at barnevernet bare brydde seg om foreldrene.

Det er også eksempler på at relasjoner innad i familien ble vanskeligere, og ungdommer følte seg «dømt» av familien og at det er gitt et inntrykk som er vanskelig å rette opp.

4.2 Foreldrenes erfaringer med akutt familieråd

Dette avsnittet bygger på analyse av intervjuer med foreldre fra 23 akutte familieråd. I to av familiene var både mor og far intervjuet, og det er samlet analysert intervju med 25 foreldre: 12 mødre og 13 fedre. Foreldrene ble rekruttert fordi de skulle ha erfaring med familieråd i en akuttsak, men flere mente at hendelsen som utløste akutt familieråd ikke vært akutt. I noen av familiene hadde det også vært planlagt et ordinært familieråd, men som var blitt framskyndet eller gjort om til akutt fordi situasjonen har endret seg, og det hastet med å finne en løsning.

Informasjon om familieråd og motivasjon til å si ja

De fleste foreldrene har fått tilbud om familieråd fra ansatte i barnevernet, en forelder fikk tilbud fra familiesenteret de bodde på, og et par av foreldrene hadde selv foreslått familieråd, enten utfra eget kjennskap til familieråd eller etter forslag fra advokaten sin. Foreldrene beskrev i all hovedsak at de fikk «god» eller «grei» informasjon om familieråd i forkant. De var blitt nysgjerrige fordi de hadde tro på at familie og nettverk kan bidra til løsninger i vanskelig situasjon. De som hadde fått lite eller utydelig informasjon om familieråd, begrunnet dette med manglende erfaring blant saksbehandlerne som informerte om familieråd og at de kjente for lite til familierådmodellen.

Motivasjonen for å si ja til familieråd, var at foreldrene syntes det hørtes ut som en god ide å mobilisere nettverket fremfor at barna skulle flytte til fremmede (der det var snakk om flytting), eller at de kunne få støtte og hjelp fra nettverket i stedet for hjelp fra det offentlige.

Da vi fikk tilbud om familieråd så tenke jeg «yes, endelig så har barnevernet begynt å skjønne det med å bruke nettverkene.

De forklarte hva det var for noe. Det hørtes fornuftig ut at (navn på datteren) kunne få en mulighet for å bli hørt, og at familien kunne få lov til å bidra.

Noen sa at de ville være med fordi det var viktig for barna, noe som var tydelig når barna selv hadde ytret ønske om det (gjelder spesielt ungdommer). Ikke alle hadde tro på familieråd, men at de sa ja til å være med fordi barnevernet hadde foreslått det. De hadde følt seg litt presset, og noen trodde ikke at de ville få annen hjelp. Noen foreldre som sa ja til familieråd, hadde egentlig ikke tro på at familieråd skulle være til hjelp i deres situasjon. Dette gjaldt spesielt der det var store utfordringer hos barna/ungdommene, og hvor foreldrene mente at barna/ungdommene i stedet trengte hjelp fra andre offentlig hjelpeinstanser, for eksempel skole, BUP eller PPT. Det var også foreldre som var så fortvilte over situasjon at de takket ja til alt som kunne hjelpe.

Flere var skeptiske og bekymret i forkant, og de syntes det var vanskelig å skulle dele alle problemene med familie og venner. De syntes det var flaut eller skamfullt å skulle fortelle om sin egen situasjon. Dette var tydelig i de familiene hvor utfordringene var knyttet til foreldrenes rusbruk, mens dette er mindre tematisert når utfordringene omhandler barnas/ungdommenes utfordringer.

Det var jo for å hjelpe barna. Og da måtte man jo svare ja på det. For man vil jo gjøre det beste. Men til å begynne med så var man vel litt skeptisk. Tenke på å dra inn familie og venner og alt inn i det her da (...) Det var jo skamfullt da, det jeg hadde gjort. Liksom at jeg var hoggestabbe. Likevel så tenkte jeg at jeg må jo bare det. Jeg må jo gjøre alt jeg kan for å vise at jeg ikke er helt ute og kjører. Så det var skummelt, samtidig som jeg tenkte at jeg må jo prøve.

Flere foreldre sa at det i en krisesituasjon kan være vanskelig å forstå informasjon som blir gitt om familieråd, og at det derfor kan være vanskelig å si ja til noe nytt. En av mødrene var opptatt av at foreldrene og familiene bør få informasjon om familieråd på et tidlig tidspunkt i kontakten med barnevernet. Hun mente at det ville være lettere å gi et positivt inntrykk av familieråd hvis det ble presentert når det var roligere i familien.

Foreldrene var også overrasket over hvor kort tid det tok fra det ble avtalt familieråd til det ble avviklet. De var vant med at det vanligvis ok lang tid før tiltak ble iverksatt i hjelpeapparatet.

Forberedelser

Flere understrekte betydningen av å få god informasjon i forkant av familierådet, både om hva det er, hvordan det skal foregå og hva som er formålet. Foreldrene mente at både de og barna fikk god informasjon om familieråd i forkant, men at det varierte i hvor stor grad barna deltok i selve planleggingen av familierådet. Som oftest mente foreldrene at barna deltok i drøftingen av hva som skulle serveres, hvem som skulle inviteres og hvor møtet skulle være. De oppga at barna i liten grad var involvert i spørsmålet om det skulle gjennomføres et familieråd, *hvilke* spørsmål familierådet skulle drøfte og hva som skulle fortelles i del I av familierådet. Ofte ble de første samtalene gjennomført med barn og foreldre sammen. Ut fra foreldrenes beskrivelser var barnas deltakelse avhengig av alder, og at de som var over 15 år medvirket mest.

En viktig del av forberedelsene til familierådet er utformingen av spørsmålene og faginnlegget som holdes av ansatte i barnevernet. Det mest vanlige var at situasjonsbeskrivelsen var utarbeidet av barnevernet i forkant, og at foreldrene og barna/ungdommene fikk informasjon i forkant av møtet om hva som stod der. Tre foreldre uttrykte seg slik:

Barnevernet hadde skrevet en bestilling. Det ble gjort så fort, så de hadde bare skrevet og sendt.

Det var de som hadde laget det. Men vi ble informert om det brevet, både jeg og (navn på sønn) fikk høre det før det ble lest opp.

Man glemmer fort, men det var vel barnevernet.

Mange av foreldrene hadde opplevd at barnevernets beskrivelse av situasjon var god. Noen mente at det var feil i noen av detaljene som ble presentert og at faginnlegget ikke godt nok forklarte den faktiske situasjonen, eller at de ikke kjente seg igjen i beskrivelsen. En av mødrene mente at situasjonsbeskrivelsen ikke gjenspeilte det hun opplevde var den største utfordringen, og at det hadde vært vanskelig å justere forståelsen i familierådet når situasjonsbeskrivelsen fra barnevernet først var gitt. Dette viser hvor viktig det er at barn og foreldre deltar i utformingen av faginnlegget da dette kan bidra til å gi et mer helhetlig bilde av situasjonen.

Med unntak av en, mente alle at de hadde fått god informasjon fra koordinator om hvordan familierådet skulle foregå, og samarbeidet med familierådskoordinatoren ble beskrevet som godt. De fleste opplevde en ryddig og oversiktlig planleggingsprosess, og mente at koordinatoren hadde tatt et helhetlig ansvar. Flere understreket betydningen av familierådskoordinatorens koordinerende og administrative rolle i familierådet, særlig i en akutsituasjon preget av kaos, konflikter og lite oversikt.

Det var så deilig å ha hun (navn på koordinator) som bare ordnet alt (...) Alt blir tatt hånd om. Alle er pratet med, ringt og avtalt med, og hun (navn på koordinator) gjør en fantastisk jobb altså!

Familierådskoordinatoren vist at han hadde tid til oss, at vi var viktige for ham. Det var ingen problemer for ham å komme på besøk hvor tid som helst nesten. Eller bare slitte det han hadde i hendene, ja, jeg kommer nå. Det går fint.

Flere understreket betydningen av at familierådskoordinatoren var tilgjengelig og fleksibel, og at man kunne ta kontakt når de lurte på noe, også utenfor kontortid. Dette var de ikke vant med i møte med barnevernet og hjelpeapparatet. Mange var positivt overrasket av hvor tilgjengelige familiekoordinatorene var. Stor grad av tilgjengelighet til familiekoordinatoren var viktig i en kaotisk situasjon, hvor det var mye å tenke på og hvor det stadig dukket opp nye spørsmål.

Veldig tilgjengelig. Det var veldig fint, fordi man er jo i en situasjon hvor man kanskje har litt spørsmål som man kommer på etter man har snakket eller sittet og tenkt litt.

Flere pekte på at det var viktig at familiekoordinatoren stod utenfor barnevernssystemet, særlig i de sakene hvor det var et konfliktfylt eller vanskelig samarbeid mellom familien og

barnevernet. Andre var ikke klar over hvordan dette var organisert og at koordinatoren var innleid utenfra. En av foreldrene fortalte om erfaringen med å ha en familierådskoordinator som hadde hjulpet til med planlegging og gjennomføringen av familieråd, slik at de som foreldre hadde tid til å reise rundt og lete etter en ungdom som var helt ute av kontroll: 'Jeg hadde ikke kapasitet til å organisere noe sånt sjøl på det tidspunktet'.

Noen av foreldrene opplevde at kontakten med familierådskoordinatoren hadde hatt en terapeutisk verdi. De hadde behov for å dele hendelser og kontakten med hjelpeapparatet med noen, og de var glade for at familierådskoordinatoren tok seg tid til å lytte til dem. En sa:

Hun var helt fantastisk. Hun kom hjem til meg, og jeg kunne fortelle om min historie og hvordan jeg følte meg behandlet av barnevernet. Jeg hadde jo ingen andre jeg kunne snakke med dette om. Og så var hun der også for (navn på sønnen) sin skyld.

En av utfordringene til foreldrene var knyttet til forberedelsene spørsmålet om hvor mye vekt barnas meninger skulle tillegges. De fleste viste forståelse for at det skulle være barnets familieråd; at de skal få tilstrekkelig med informasjon, at de skulle være med å bestemme hvem som skulle være med i familierådet og at de skulle ta aktivt del i forberedelsene. Flere reiste likevel spørsmål om hvor grensen for barnas involvering og medbestemmelse skulle gå. Det ble nevnt eksempler på at barn hadde fått bestemme for mye når det gjaldt hvem som skulle være med, og at de hadde utelatt personer og instanser som burde ha vært med for å få frem helheten i diskusjonen og gode løsninger. I ett familieråd, hvor problemene var knyttet til relasjonen mor og sønn, ble ikke mor invitert, og gutten bestemte at bare andre to personer i familien skulle inviteres. I et annet familieråd ble ikke representanter fra skolen invitert, selv om hovedutfordringen var problemer knyttet til skole og at gutten ikke fikk lov til å komme på skolen lenger på grunn av store konflikter.

Flere hadde vanskeligheter med å forstå hvorfor det ble lagt så stor vekt på medvirkning blant ungdom med store atferdsvansker.

Han fikk velge selv, og han ville ikke ha skolen der selvfølgelig, fordi han likte nå ikke de. Men både jeg og faren mente at de godt kunne være med, men det er guttens familieråd og det er han som bestemmer da. Det er kanskje bakdelen da egentlig med sånt, at andre burde kanskje bestemme hvem som skal være med.

At relevante personer eller instanser utelates, så ut til å gjelde de sakene hvor begrunnelsen for familierådet var knyttet til ungdommens atferd eller vansker. De som ble utelatt var ofte de som ungdommene var i konflikt med. Når viktige personer utelates fra familierådet kan dette være uheldig, og det kan gjøre at familierådet ikke finner de løsningene som kunne vært best for barnet. Et viktig moment i denne sammenhengen ser ut til å være tiden man har til

rådighet. Når familierådet skal gjennomføres raskt, blir det mindre tid til å snakke med barna, til å forklare og mindre tid til å utvikle etablere en dialog i forkant. Dette nevnes også av barnevernsansatte, som vi kommer inn på senere.

Noen av foreldrene grudde seg og var urolige før familierådet. En av mødrene sa:

Jeg hadde veldig mye angst. Gruet meg i flere dager. Fra det ble snakket om det, men det var også fordi jeg var bekymret for hva som skulle skje med M (datteren).

Bekymringene i forkant var både knyttet til hva som skulle skje med barnet, men flere grudde seg til å dele de vanskelige tingene med hele familien.

Erfaringer med selve familierådet

De fleste opplevde at det hadde vært en god stemning i familierådet. I likhet med ungdommene understreket de betydningen av å skape en hyggelig stemning med mat og trivelige lokaler. Mange opplevde at de hadde fått god støtte fra nettverket, og at det var mange rundt dem som ønsket å stille opp for dem og for barna.

Veldig all right, veldig koselig. Ja, en fin plattform for å involvere familien (...) Og gjort på en veldig saklig måte.

Første del av møtet ble beskrevet som ryddig og saklig, og de fleste mente at barnevernet hadde gitt en grei beskrivelse av situasjonen og bestillingen.

Barnevernet forklarte veldig godt hvordan saken var, og hvordan vi hadde hatt det lenge.

En av foreldrene opplevde at faginnlegget til barnevernet ble lagt frem på en måte som hadde skremt barna, og hun fortalte at datteren på åtte år hadde krøpet under bordet da saksbehandleren hadde holdt sitt faginnlegg. En av foreldrene fikk tilbud om å lese barnevernets innlegg et par timer før familierådet. Moren ønsket at det skulle avholdes et familieråd, men hun var uenig i deler av faginnlegget. Saksbehandleren hadde tolket mors reaksjon som at hun ikke ønsket familieråd, og familierådet ble avlyst med begrunnelsen om at mor ikke ønsket familieråd. Mange av deltakerne hadde reist langt og bestilt hotellrom for å være med på møtet, og familien hadde derfor avholdt deres eget familieråd hjemme hos moren samme kveld.

De fleste (unntatt en) opplevde at familiekoordinatorene hadde ledet møtet på en god måte, og at koordinatoren blandet seg lite inn i diskusjonene i familien. Unntaket gjaldt et møte som var blitt styrt stramt av familiekoordinatoren. Han hadde gitt streng beskjed om at de ikke fikk snakke om noe annet enn det som gjaldt selve spørsmålene. Foreldrene mente at dette hadde

ført til at de ikke fikk snakke om hva som hadde gjort at situasjonen vanskelig, og heller ikke snakket om andre mulige løsninger. I dette tilfellet hadde familiekoordinatoren vært tilstede under hele møte, men uten at vi fikk klarhet i hvorfor. På en side skal familierådet, ifølge retningslinjene, holde seg til spørsmålene utarbeidet på forhånd, men på en annen side er det uvanlig at familiekoordinatoren er til stede i familiens del. Tilbakemeldingen fra foreldrene i dette tilfellet kan også tyde på at spørsmålene til familierådet kunne ha vært bedre forberedt, og det er ikke i tråd med retningslinjene at koordinator er til stede i familiens del av møtet.

Når begrunnelsene for familieråd var relatert til foreldrenes utfordringer, for eksempel rus og psykisk helse, kunne foreldrene oppleve familierådene som vanskelige. De beskrev sine opplevelser med familierådet slik; 'det var som å legge hodet på hoggestabben', som å 'kle seg naken' og som 'å brette ut hele livet'. Ofte opplevde foreldrene det som vanskelig at barna skulle være til stede, men de var klar over at ikke andre nødvendigvis følte det på samme måte.

Jeg tror ikke noen følte på noe spesielt ubehag om å være der. Det var som å være i en bursdag da. Bortsett fra at det var litt kjedelig for min del. Følte meg som en dritt da.

Likevel mente foreldrene at familierådet hadde vært nyttig, både fordi de opplevde å bli møtt med forståelse og fordi barna og de andre hadde godt av å bli kjent med situasjonen og at hemmelighetene ikke lenger skulle holdes skjult:

Det er greit at alle hører og vet det samme, og at barnet vet at vi alle vet.

Foreldrene likte at barna kunne etter eget ønske komme og gå som de ville under familierådet. Dette ble ofte nevnt at foreldrene med de yngste barna og som ikke var fortrolige med å være til stede på lange møter. Samtidig var foreldrene usikre på om det var til barnets beste å høre alt som ble sagt om foreldrene og familiesituasjonen. En mor som hadde hatt med sønnen på ti år på familierådet sa:

Jeg merka en gang at sønnen min ble veldig lei seg og gikk. Det er jo litt sånn, kanskje de ikke skulle vært med på alle de familierådene. Det er greit å være åpen og ærlig og sånn, men en kan vel ikke akkurat snakke sånn som man kunne snakka hvis de ikke var der. Han er såpass stor, ikke sant (...) Han følte jo virkelig at jeg hadde gjort det og det og det, og han fikk jo med seg alt. Absolutt alt fikk han med seg.

Situasjonsbeskrivelsen i dette familierådet omhandlet mors alkoholproblemer. Hun mente at det var viktig at problemene ikke ble holdt skjult for barna. Hun var glad for at de hadde hatt familieråd og at det var åpenhet om problemene, både overfor barnet og familien, men hun mente også at barna ikke alltid skal høre alt og være med på alle diskusjoner.

I de fleste familiene kom familierådet til enighet om en avtale, og denne ble godkjent av barnevernet. I en av familiene ble det ikke gjort avtale, og i en annen familie etterspurte barnevernet flere detaljer i avtalen. Far opplevde at denne detaljeringsgraden som unødvendig, og både han og flere i familieråd opplevde barnevernet som pirkete. Han oppga at deltakerne i familierådet hadde følte seg unødvendig overprøvd av barnevernet, særlig når det hadde vært ti voksne og oppegående mennesker til stede og hvor alle ønsket å følge opp.

I en annen sak kom familierådet frem til at datteren skulle flytte fra moren til faren og at faren skulle overta den daglige omsorgen for datteren på 13 år. Utgangspunktet hadde vært store konflikter mellom mor og datter. Barneverntjenesten aksepterte ikke handlingsplanen, og ønsket å fremme en sak for fylkesnemnda om omsorgsovertakelse. Barneverntjenesten fikk ikke medhold i saken, og datteren flyttet til faren. Faren var veldig fornøyd med familierådsmodellen, men opplevde barnevernet som inkompetent fordi de ikke hadde tillit til familiens beslutning om hvor jenta skulle bo, noe som også var i tråd med jentas ønsker.

De fleste av foreldrene hadde hatt en god opplevelse av selve familierådsmøtet. De ga uttrykk for at de ble glade over å se at familie og nettverk ble mobilisert:

Og så var det jo det at de stilte opp. Jeg hadde egentlig forventet at de ville stille opp, men så sa de 'vi kan ha ham hos oss', 'bare kom på besøk'. Til og med mine brødre som nesten aldri har vist noen interesse, kom. Det var en kjempeforståelse, og alle sammen bidro.

Med få unntak, anbefalte foreldrene andre foreldre i samme situasjon som dem selv å ta imot tilbud om familieråd. To av foreldrene hadde en udelt negativ erfaring med familieråd. En av disse beskrev familieråd som en skuffende og fæl opplevelse, og sammenlignet det med en «bursdagsfeiring i helvete». Foreldrene ønsket ikke familieråd i utgangspunktet, og mente at dette var noe som var påtvunget dem av barnevernet. Som følge av sønnens psykiske problemer hadde de et ønske om hjelp fra BUP, men i stedet fikk de et familieråd som de ikke så nytten av. De opplevde også at koordinator hadde vært mer i veien enn til hjelp, og de ønsket at barnevernet skulle ha vært mer tilstede. Det ble heller ikke enighet om en handlingsplan, og barnevernet forlot møtet 'fordi de var ferdig på jobb'. Gutten hadde blitt overlatt til seg selv og visste ikke hvor han skulle være den natta da han ikke ville være hos foreldrene.

En av fedrene oppga at det hadde vært krevende å være til stede på familierådet. Både han og kona hadde opplevd at resten av familien bagatelliserte sønnens atferdsproblemer, og at foreldrenes bekymringer ikke i tilstrekkelig grad ble tatt hensyn til. Han sa: 'Vi er fortsatt ikke

helt på talefot alle sammen etter dette. Så det ble litt krasj i familien, kan man si', men han var fornøyd med utfallet av familierådet fordi de hadde lyktes med å utvikle rutiner som hadde bedret relasjonen mellom sønnen og foreldrene.

Noen rapporterte om svært gode erfaringer med barnevernet under familierådsmøtet, blant annet en mor som trengte avlastning. I den siste delen av møtet, og da barnevernet skulle godkjenne handlingsplanen, hadde saksbehandler gitt mor ros for hvordan hun tok vare på gutten sin. Hun opplevde at hun fikk anerkjennelse for at hun hadde bedt om hjelp og at hun gjennom dette hadde vist at hun tok ansvar. De fleste av foreldrene hadde opplevd familierådet positivt. De var blitt rørt over hvor mange det var som brydde seg om barnet og om dem som foreldre, og som ønsket å hjelpe dem i en vanskelig situasjon.

Virkninger på sikt

De fleste foreldrene har hatt ett eller flere oppfølgende familieråd, men de som var misfornøyd med det første familierådet hadde ikke noe ønske om oppfølgende familieråd. I en av familiene ønsket ikke ungdommen selv at det skulle være flere, noe som ble tatt til følge. Noen familier har hatt gjentatte oppfølgende familieråd.

Foreldrene beskrev at oppfølgende familieråd handlet om å snakke om hvordan det gikk nå, og om hvordan det hadde gått siden sist. For mange var det vanskelig å skille mellom det første og oppfølgende familieråd, men det opplevde at det var viktig at handlingsplanen ble fulgt opp gjennom oppfølgende familieråd. Noen mente også at det oppfølgende familierådet hadde blitt avholdt for tidlig etter det første fordi det var gitt for kort tid til å gjennomføre tiltakene i handlingsplanen. Andre etterlyste en bedre oppfølging fra barnevernet og utover tiltakene beskrevet i handlingsplanen. En mor opplevde at barnevernet hadde abdisert etter familierådet og at hun ble sittende igjen med for mye ansvar. Hun sa:

Jeg føler det egentlig slik at det er jeg som har tatt ansvar for alt. De kunne ha forberedt (datteren) og oss på at hun skulle flytte hjem igjen og hva det ville innebære.

Foreldrene følte ofte behov for oppfølging selv om det er utarbeidet handlingsplaner og som ikke alltid involverer barneverntjenesten. Dette er også noe personer i barnets familie og nettverk også etterlyste. Mye tyder på at de oppfølgende familierådsmøtene ikke klarte å fange opp disse behovene.

På bakgrunn av intervjumaterialet er det vanskelig å peke på hvilken betydning familierådet har hatt på sikt, men vi kan se noen tendenser. De fleste av foreldrene mente at det var positivt at nettverket var gjort kjent med situasjonen gjennom familierådet, at familieråd mobiliserte

familier og nettverk og at det derfor var blitt lettere å spørre om hjelp. Det var også noen som mente at resultatet hadde blitt det samme uten familieråd og at de hadde fått hjelp fra nettverket likevel, men at det var blitt lettere å spørre om hjelp og mer forutsigbart:

Vi hadde nok fått til en løsning uten familieråd også. Men vi hadde vel ikke vært like trygge på at vi hadde fått den hjelpen vi hadde trengt. Det hadde vært litt mer usikkerhet om vi skal henvende oss til disse her..... Det er ikke så vanskelig å strekke ut og spørre.

Til tross for at familierådet hadde fungert bra og at de ble lovet oppfølging av familien, opplevde to av foreldrene at de ikke fikk så mye støtte i nettverket som forventet.

Det var jo mange som var veldig der og da til å stille opp ikke sant. Både til å kjøre og sånne ting. Men i praksis så skjer ikke det vet du. Det høres bedre ut på et møte når en sitter der.

Noen mente at familieråd hadde vært nyttig fordi det har ført til større forståelse fra nettverket. Dette gjaldt i de sakene som omhandlet ungdommer som hadde utfordringer knyttet til for eksempel skole eller psykiske vansker. I disse sakene beskrev foreldrene at nettverket kan ha gått lei og trukket seg unna, men at familierådet har ført til at de forstod at det ikke handlet om å være vrang, men at man slet med noe. I tillegg kan de få større forståelse av at foreldrene prøver, men at det ikke alltid er enkelt.

Jeg tror vi hadde funnet ut de samme løsningene på ting, men for de som ikke er så inkludert til vanlig, så tror jeg kanskje at det gjorde dem litt mer obs på at han (gutten) faktisk sliter.

En mor fortalte at hun og familien hadde etablert en gruppe på Messenger slik at de kunne utveksle informasjon om hvor sønnen til enhver tid befant seg og at avtaler ble fulgt opp. De hadde også en gruppe på Messenger hvor sønnen var med.

Noen av foreldrene mente at familierådet hadde bidratt til å nyansere og utfylle barnevernets oppfatning av saken, hva som var utfordringer, men også ressurser i familien. Noen foreldre hadde følt seg misforstått av barnevernet, og familierådet bidro til å justere bildet av familien.

De tok ting ut av sammenheng og sånt noe, og lagde sin egen historie. Det bidro kanskje til at de så at ting kanskje ikke var så ille som de trodde.

Når det var aktuelt med plasseringer utenfor hjemmet, bidro familierådet til å finne løsninger i familie og nettverk og dermed kunne barna flytte til noen som de kjente fra før. Det ble også gitt eksempler på at familierådet kom frem til midlertidige løsninger og som forhindret brå flyttinger til utenfor familie og nettverk. Et eksempel var at barnet fikk bo hos noen de kjente i en periode, mens de de kunne gjennomføre en mer planlagt fosterhjems plassering. Det ble

også gitt eksempler på at noen barna kjente fra før flyttet inn hos barnet til den akutte situasjonen var over, og det kunne gjennomføres en mer grundig undersøkelse og vurdering av videre tiltak.

For sønnen min så har familieråd gjort overgangen til et fosterhjem mye mykere.

I de tilfellene hvor det allerede hadde vært en plassering fikk vi eksempler på at familierådet hadde funnet frem til avlastningsordninger hos personer som barnet kjente fra før. Familieråd hadde også kommet opp med personer i barnets familie og nettverk som kunne bistå under samvær, og i noen tilfeller føre tilsyn under samvær med foreldrene.

I akuttsituasjoner som endte med en flytting, kunne familierådet bidra til større forutsigbarhet for barna ved at det ble lagt en plan for hva som skulle skje fremover.

For han (sønn) er det viktig det med forutsigbarhet. Og i den prosessen her har det blitt enda viktigere for han. Han blir veldig stresset når han ikke vet helt hva som skjer litt sånn fra a til å.

Mange av foreldrene som hadde vært gjennom akutt plasseringer beskrev kontakten med barnevernet som vanskelig. Likevel var det det flere som hadde erfart at familierådet hadde lagt til rette for deltakelse og medvirkning, de følte at de hadde blitt hørt og tatt på alvor. Dette gjaldt også når vedtaket til slutt ble fattet mot foreldrenes vilje. En av mødre mente at dette hadde bidratt til at hun i dag har et bedre samarbeid med barnevernet enn tidligere. Likevel er ikke dette tilfelle i alle familiene. Flere av foreldrene satt fortsatt med et negativt inntrykk av barnevernet etter familieråd. Dette gjaldt særlig i de sakene hvor familierådet ble gjennomført mot foreldrenes vilje.

4.3 Familie og nettverkets erfaringer med akutt familieråd

Vi har intervjuet ti personer som representerte barnets familie og nettverk om deres erfaringer med familieråd, blant annet besteforeldre, onkler og tanter, men også venner av familien.

Flere av disse hadde i kortere eller lengre perioder også vært fosterforeldre og avlastningsforeldre for barnet som det ble avholdt familieråd for.

Glade for å bli invitert

Alle personene som har inngått i barnets familie og nettverk ga uttrykk for at de er glade for å bli spurt om å være med i familierådet. De opplevde seg selv som ressurspersoner for barnet, og de mente at de kan bidra med hjelp på mange områder. Flere fremhevet betydningen av å trekke veksler på ressursene som ligger i barnets familie og nettverk.

Deres første reaksjon på å bli spurt om å være med på et familieråd, var positiv. De likte tanken om at storfamilien skulle bli kjent med situasjonen. De hadde svart ja med en gang de fikk forespørselen om å være med, og begrunnet dette med at 'Jeg ville gjerne høre mer om hva saken dreier seg om og hva jeg kan hjelpe til med. Jeg vil jo gjerne være med å hjelpe til for at dette skal løse seg på best mulig måte'. En bestemor uttrykte seg slik:

Vi hadde lenge sett at han (barnebarnet) hadde begynt å skeie ut. Mor hadde bedt om hjelp lenge. Vi var redde for ham, og visste ikke hva vi skulle gjøre. Vi trengte hjelp rett og slett. Familieråd hørt positivt ut, og selvfølgelig ville vi stille opp i forhold til ham.

Andre stilte spørsmål om hvor reell valgmuligheten hadde vært når alternativet kunne være en plassering av barnet, noe de ønsket å unngå. Det betyr at vi må forvente at en del av personene i familier og nettverk også følte seg tvunget til å delta på familieråd.

Flere var i tvil om grunnlaget for akuttvedtaket og tidspunktet for familieråd

Selv om de fleste var glad for å bli invitert med i familierådet, var det flere som stilte spørsmål ved grunnlaget for akutt familieråd. I flere av sakene hadde barn og ungdom meldt fra om vold fra foreldre, men de hadde i ettertid trukket tilbake anklagene. På tidspunktet for gjennomføringen av intervjuene bodde barna i de fleste tilfellene hjemme igjen hos foreldrene. I disse sakene stilte familiemedlemmene spørsmål om barneverntjenesten hadde gjort en grundig nok undersøkelse før de gikk inn med en akutt plassering, særlig i en sak hvor to yngre barn var blitt plassert i et beredskapshjem (altså statlig tiltak utenfor familien).

I en av sakene mente noen av slektningene at familien kunne ha hatt sitt eget familieråd og funnet frem til løsninger selv. Dette var i en stor familie hvor familiebandene ble beskrevet som tette og gode. De opplevde det som unødvendig at barneverntjenesten skulle være

involvert. Andre uttrykte at de var veldig glade for at det ble avholdt familieråd fordi de hadde vært bekymret for ungdommen og/eller familien over lang tid. Dette gjaldt også i de sakene der ungdommene selv hadde bedt om hjelp av barnevernet.

Flere mente at familierådsmøtet kom i gang for sent. Det var vanskelig for dem å forstå hvorfor barneverntjeneste ikke hadde satt i gang et familieråd med en gang da de ble kjent med bekymringen for barnas situasjon. I ett tilfelle ble barna plassert i et beredskapshjem langt unna familien for så å flytte til en tante i nærheten av hjemstedet etter fire uker. Barna hadde aldri bodd borte fra foreldrene, og de var fem og åtte år gamle. Familien opplevde dette som svært traumatisk, både for barna, men også for familien i sin helhet. Dersom familierådet hadde vært avholdt med en gang, hadde barna i den akutte situasjon ha flyttet til noen i familien i stedet, noe som også ble løsningen etter hvert.

Forberedelsene til familierådet

Alle personene i barnets familier og nettverk var tilfredse med informasjonen de hadde fått fra familierådskoordinatorerne om hva et familieråd er og hvordan det foregår. De fleste fikk informasjon om at det skulle avholdes et familieråd fra et av familiemedlemmene, og deretter ble de kontaktet av en koordinator. To av familiemedlemmene uttrykte seg slik:

Koordinator ga oss veldig god informasjon. Det var informasjon om hva som skulle skje på møtet, blant annet valg av møteleder, referent og at det skulle skives en avtale om arbeidsoppgavene.

Kommunikasjonen med koordinator var upåklagelig.

Mange ga uttrykk for at de likte familierådskoordinatoren som person, og at koordinatoren var fleksibel og lett å kommunisere med. Noen hadde møtt familierådskoordinatoren ansikt til ansikt i forkant av familierådsmøtet, mens andre hadde hatt telefonkontakt. Ofte besto kontakten av begge deler. Noen fikk også informasjon om familieråd av ansatte i barneverntjenesten. Det fysiske møtet ble opplevd som viktig, og en sa:

Jeg vil si det slik at etter koordinator hadde vært her, satt jeg med et inntrykk av at jeg visste hva jeg gikk til da vi reiste til møtet.

Flere hadde vært usikre på hva de skulle være med på og hadde mange spørsmål som de trengte å få avklart i samtalen med koordinatoren.

Gjennomføringen av Del 1 av familierådet

De fleste personene i familie og nettverk hadde en positiv opplevelse av den første delen av familierådet. De mente at møteledelsen var god, og at de fikk tilstrekkelig med informasjon om hva saken dreide seg om. Andre stilte spørsmål med denne delen av møtet. De opplevde at

de ikke fikk god nok informasjon om saken og at opplysninger om familiesituasjon ble holdt tilbake. Noen mente at det var unaturlig at de ikke fikk stilt spørsmål til faginnleggene, og de følte seg avvist. Det var vanskelig å forstå hvorfor ikke de fikk vite grunnen til at barna ikke kunne bo hjemme i faginnlegget fra barnevernet. Dette gjaldt særlig i sakene hvor det hadde vært mistanke om vold. Av denne grunn ble ikke alle godt nok kjent med saken, og tilbakeholdelse av informasjon førte til at noen ikke forstod hvorfor de var der.

Flere mente at innlegget til barnevernet i for liten grad fikk frem ressursene til barnets familier, og at innlegget hadde hatt et for negativt fokus. En kritiserte barnevernet for å benytte seg av en utydelig fagterminologi, for eksempel at et begrep som 'manglede omsorgsevne' ikke ble forklart tydelig nok.

Gjennomføringen av Del II av familierådet og oppfølgende familieråd

Informantene opplevde at denne delen av familierådet fungerte godt og at atmosfæren hadde vært god. Det ble valgt en møteleder og referent. De hadde tatt utgangspunkt i spørsmålene som lå til grunn i barnevernets beskrivelse, og de hadde drøftet seg frem til en løsning og fordelt ansvar for oppgavene som skulle gjøres. Den private delen av møtet ga muligheter for å dele informasjon slik at det ble en felles forståelse av situasjonen, men dette gjaldt ikke i sakene der det var mistanke om vold.

De opplevde at deltakerne på familierådet ønsket å bidra og de tok ansvar. De hadde kommet med mange gode forslag til konkrete tiltak, alt fra å invitere til middager, kjøre familiemedlemmer til lege og helsestasjon, være til stede under samvær mv. De satt pris på at familiekoordinator og ansatte i barnevernet var tilgjengelig for spørsmål, selv om de stort sett ikke benyttet seg av dette tilbudet.

Handlingsplanene ble som regel godkjent av barneverntjenesten. Flere stilte likevel spørsmål om saksbehandlers behov for å konferere med en overordnet om godkjenning av planen. Det skapte en usikkerhet om hvorvidt saksbehandler var kompetent nok. En sa:

Hvis de skal være til stede i et familieråd, må de i alle fall kunne svare.

De fleste var også fornøyde med oppfølgende familieråd, og at det de var blitt enige om var fulgt opp i ettertid.

Dette møtet gikk også veldig fint. Vi gikk gjennom det vi hatt tatt på oss av oppgaver og som vi skulle gjennomføre. Alle hadde fulgt opp med det de skulle gjøre, og barnevernet var fornøyd.

I en av sakene hadde familien fått en ny saksbehandler, og informantene mente at denne hadde hatt en helt annen holdning til foreldrene og barna enn den forrige. En av grunnene til at de likte henne godt, var at hun hadde fått frem i sitt innlegg at familien hadde ressurser og at nettverket var stabilt og godt. En bestemor formulerte seg slik:

Hun var så mye mer ydmyk og så mye mer i dialog, og hun tok disse ungdommene på alvor da de sa noe.

En av informantene hadde vært skeptisk til familieråd, men opplevde hun at situasjonen var blitt bedre etter møtet. Hun sa:

Jeg tror nok situasjonen er blitt bedre fordi familien hjelper mer til. De føler seg mer trygge i situasjonen.

Informantene beskrev situasjoner hvor nettverket samarbeidet tettere og bedre for å skape en trygg situasjon for barnet og foreldrene, blant annet ved at foreldrene og barnet hadde bosatt seg i nærheten av familien. På denne måten ble det lagt til rette for hyppigere kontakt med barnet og foreldrene, og det var lettere å tilby dem praktisk hjelp. Flere etterlyste bedre oppfølging fra barnevernet etter familierådet, for eksempel kontakt med foreldrene etter en plassering, en telefon til de involverte i familierådet for å høre hvordan de gikk osv.

Barns beste og deltakelse

Familiemedlemmene hadde ulike syn på hvordan barna hadde medvirket. I en av sakene deltok ikke barna på det første familierådet fordi det ble avholdt etter at de hadde flyttet til et beredskapshjem, men de hadde deltatt på det oppfølgende familierådet. Familiemedlemmene opplevde at barna trivdes med å være til stede i familierådet. Barna var glade for å se familien samlet. Samtidig var flere kritiske til at barna skulle være med på fordi de mente at dette hadde forhindre en åpen diskusjon om alle bekymringene i saken, for eksempel grunnlaget for meldingen til barnevernet.

I en sak som gjaldt en baby, var spørsmålet til familierådet hvordan foreldrene kunne følges opp ved etablering i egen bolig. Informantene ga uttrykk for at de som familiemedlemmer og besteforeldre hele tiden hadde barnets beste og omsorg i fokus:

Barnets behov vil jeg påstå ble imøtekommet på best mulig måte av de som var med på familierådsmøtet, men også av barnets foreldre.

Som besteforeldre følte de et særskilt ansvar for å ivareta barnets behov; 'Nå er jeg jo bestefar til denne vesle kroppen, og har jo også et omsorgsansvar'.

Utfordringer ved slektplasseringer

Flere av de som hadde vært fosterforeldre ved en slektplassering kom inn på problemer de hadde opplevd. Dette var utfordringer som ikke nødvendigvis hadde noe med familieråd som modell å gjøre, men de er relevante fordi akutt familieråd ofte handler om å benytte seg av ressurser i familie og nettverk ved en plassering. I disse sakene kan fosterforeldre og avlastningsforeldre få informasjon om foreldrene som de ikke hadde anledning til å dele med resten av familien, for eksempel grunnlaget for barneverntjenestens bekymring for barna. Dette var en utfordring i den private delen av møtet skulle drøfte tiltak med utgangspunkt med barnas behov for beskyttelse. De opplevde at andre familiemedlemmer klandret dem for ikke å være åpne, og dette hadde vært vanskelig for dem å håndtere. En fosterfar sa:

Vi fikk ikke lov av barnevernet om å snakke med noen om det som hadde skjedd, og det derfor var vanskelig å forklare for resten av familien hvorfor barna ikke kunne ha samvær med foreldrene sine. Satt på spissen, så kunne det virke som jeg motarbeidet min egen familie. Kunne ikke snakke fritt.

I tillegg var det vanskelig overfor barna fordi barna heller ikke helt hvorfor de ikke kunne bo hjemme..

I en sak der besteforeldrene hadde vært fosterforeldre for egne barnebarn, hadde de i ettertid fått et vanskeligere forhold til barnebarna. De følte at barna var blitt utrygge på dem fordi barna i møter i ettertid ble usikre på om de måtte flytte hjemmefra.

En bestemor, som hadde hatt et barnebarn på 15 år boende hos seg i tre måneder, opplevde at hun og ektefellen ikke ble invitert til å delta på et oppfølgende familieråd, og at dette var noe barnebarnet hadde bestemt. De mente at dette hadde sammenheng med at de hadde satt grenser for ungdommen og at barnebarnet var kritisk til dette. Besteforeldrene hadde også fått beskjed om at de ikke skulle ha kontakt med barnebarnets foreldre og søsken, noe som også hadde vært en stor følelsesmessig påkjenning. De var redd at de andre barnebarna opplevde seg avvist av dem. De var også lei seg for at de ikke har klart å reetablere den gode kontakten de hadde hatt med barnebarnet før plasseringen.

5. Erfaringer fra familiekoordinatorer og saksbehandlere

I dette kapitlet skal vi se nærmere på erfaringer som familiekoordinatorerne og saksbehandlerne hadde hatt med akutt familieråd.

5.1 Familierådskoordinatorenes erfaringer med akutt familieråd

I alle evalueringer av familieråd har den sentrale rollen til koordinatoren blitt påpekt (Havnen og Christiansen, 2014). Familierådskoordinatoren for familierådet utgjør en av hjørnesteinene i familierådsmodellen. De arbeider ikke i barneverntjenesten til daglig, men påtar seg oppdrag for barnevernet. Oppgavene til familierådskoordinatoren er å bistå familien med å planlegge og gjennomføre familieråd, samarbeide med familien med å avklare hvem som skal inviteres til å delta i familierådet, ha samtaler med og forberede dem som skal delta til møtet, legge til rette for det praktiske rundt møtene og lede møtets første og siste del. Koordinatorere for akutt familieråd har de samme oppgavene, men her er det betydelig kortere tid til gjennomføring av alle oppgavene og tidsperspektivet er derfor en stor utfordring.

Dette avsnittet bygger på intervjuer med seks av 11 familierådskoordinatorer, som har ulik bakgrunn og erfaring. To av koordinatorene har bakgrunn som selvstendig næringsdrivende, den ene hadde også vært tilsynsfører for ungdommer, den andre var også lokalpolitiker og hadde med det viktig erfaring med møteledelse, noe som ble trukket fram som nyttig i rollen som koordinator. Begge hadde lang fartstid i rollen som koordinator, hhv 6,5 og 7 år. Den ene arbeidet som koordinator på heltid og hadde dermed samlet sett jobbet med hele 130 familier, og omlag 450-500 familieråd totalt. Av disse ble det anslått at cirka halvparten var akutt familieråd. Den andre koordinatoren hadde gjennomført omlag 140 familieråd totalt, hvorav omlag 30-40 var akutt familieråd. En av koordinatorene hadde bakgrunn og erfaring som sosialarbeider, og videreutdanning innen ledelse, arbeid med minoriteter, familierapi og traumeterapi. En annen er ungdomsarbeider, og en tredje har allsidig bakgrunn, blant annet i barnehage, skole og sekretærarbeid. En koordinator hadde bakgrunn med arbeid innenfor psykiatri og barnevern. Ikke alle husker hvor mange saker de har jobbet med, men en av dem fortalte at hun hadde hatt befatning med over 100 råd.

Hvordan definerer familierådskoordinatorene akutt familieråd?

I intervjuene kom det fram at det ofte kan være noe uklarhet rundt hva som skal betegnes som akutt familieråd. Én måte å definere det på er at slike familieråd skal avholdes innen 7 dager fra koordinator er koblet på saken, en annen definisjon som ble trukket fram av en koordinator, var at rådet skal avholdes innen 48 timer. Koordinatorere fremhevdde at det må

være snakk om en akutt krisesituasjon, der barnet/barna er i en situasjon som krever rask avklaring og handling. Noen definerte akutt familieråd som saker der det haster å finne en løsning i den akutte situasjonen, med håp om å unngå plassering. Likevel hadde de erfaring med at det av og til kan være snakk om saker som av barnverntjenesten definerte som akutte, men der koordinatorene mente at det var mer dekkende å betegne det som hastesaker eller *hurtigråd*, snarere enn akutt familieråd. En av koordinatorene beskrev det slik under intervjuet:

De får beskjed fra barnevernet at det er akutt. Så skal hun kontakte meg, og så kan det gå litt tid før de kontakter meg. Ja, det haster ikke så fælt liksom. En gang så tror jeg rett og slett at saksbehandlerne skulle på ferie eller noe sånt ikke sant. Det var litt sånne ting, som jeg tenker at vil være litt misbruk av akuttbegrepet da.

(...)

Intervjuer: Nei. Og du har gjort deg noen tanker om at grunnen til den definisjonen som akutt handler om at barnevernet vil få fortløp i sakene, eller at de skal komme lenger fram i køen?

Ja noen ganger. Ikke bestandig. Men det har skjedd enkelte ganger at jeg tenkte dette var ikke akutt.

Intervjuer: Men hva tenker du, hva er det som skiller de akutte familierådene fra de ordinære familierådene?

Ja da er det at det virkelig brenner. At en må inn med tiltak fort som ja. Fortest mulig. Helst i går.

Denne uklarheten rundt hva som rettmessig bør betegnes som en akuttsituasjon, hadde ifølge koordinatorene noen problematiske sider. Når barnverntjenesten betegner en situasjon som akutt, for å få igangsatt et familieråd raskt, går dette samtidig på bekostning av koordinators tid til å gjøre gode forberedelser og til å skape gode og trygge relasjoner til partene i saken. Det ble også trukket fram at barn og familiers aktive medvirkning i utarbeidingen av spørsmålene som skal drøftes i familierådet, ofte kan være svakere ved akutte enn ved ordinære familieråd der man har bedre tid til det forberedende arbeidet. Derfor kan det være uheldig når barnverntjenesten bruker begrepet akutt i saker der det ikke er en egentlig akutt situasjon eller hendelse som krever øyeblikkelig handling. Dette kan gå på bekostning av grundige forberedelser til familierådet og gå på bekostning av barns og familiers aktive medvirkning.

Om bruk av akutt familieråd som virkemiddel til å forebygge plasseringer

På spørsmål om bruk av familieråd i akuttsaker bidrar til å minske plasseringer innenfor det offentlige tiltaksapparatet, svarer koordinatorene et definitivt ja. De mener familieråd er en meget egnet metode for å unngå slike plasseringer. Som forklaring på hvorfor det er slik, trekkes det blant annet fram at arbeidet med forberedelser til familierådet innebærer at en prosess settes i gang og at dette gjør at familien opplever at noe skjer og at de ved dette får håp om en snarlig avklaring, bedring eller løsning på den vanskelige situasjonen. Dette gjør det lettere å klare å stå i situasjonen noen få dager til, frem til gjennomføringen av det akutt familierådet.

På spørsmål om bruk av akutt familieråd, i de tilfeller der det ender med en plassering, bidrar til at barn oftere blir plassert hos familie eller det øvrige nettverket, var koordinatorenes erfaring også at så er tilfelle. De fremhevet at familieråd fungerer mobiliserende og at når øvrig familie og nettverk blir involvert, strekker de seg langt for å bidra til en god løsning i den akutte situasjonen. En koordinator trakk imidlertid fram at det også fantes eksempler på saker der foreldrene så det som mest hensiktsmessig for barnet å plasseres innenfor det offentlige tiltaksapparatet, men at slike plasseringer da også fungerte bedre, ettersom de hadde familiens tilslutning.

Erfaringer knyttet til barns medvirkning og innflytelse i akutt familieråd

Flere av koordinatorene mente at barnevernstjenesten hadde større påvirkning på spørsmålene som skulle diskuteres i akutt familieråd, enn i ordinære familieråd. Det ble også hevdet at barnevernstjenesten var ganske gode til å forankre disse spørsmålene hos barna og til å få barna med på å utarbeide spørsmålene i den forberedende fasen. En mente at det har vært en klar forbedring i arbeidet med å inkludere barna aktivt de seneste årene.

Det ble også trukket fram at tid var en vesentlig faktor ved akutt familieråd og at mangel på tid til fullgode forberedelser og formøter kunne gjøre det vanskelig å involvere barna i så sterk grad som man ønsket. I denne sammenheng ble det fremhevet som ekstra viktig å tenke kreativt og fleksibelt omkring gode måter å sørge for barnas medvirkning.

Det ble også trukket fram at graden av involvering av barna, alltid måtte vurderes individuelt i den enkelte sak, men at barns medvirkning var et tema de var meget opptatt av og som de jobbet bevisst med. En av koordinatorene mente at det ikke alltid var mulig eller hensiktsmessig å trekke inn barnet for mye i akutt familieråd, avhengig av sakens tema, situasjonen og barnet selv:

Altså jeg tenker nok at det blir mindre ivaretatt i akutte enn i vanlige. Fordi kanskje midt oppe i dette her så er ungene mindre tilgjengelige også. Både fysisk og psykisk hvis de er litt sånn i sjokktilstand og sånn, så er de ikke så lett å snakke med alene da. Men jeg tenker jo at det er kjempeviktig at de er med. Men da må man ha tid nok til denne ungen. Skjønner du hva som foregår? Er dette noe som han eller hun skjønner og er med på. Jeg tenker på at det er veldig viktig at barnet absolutt blir hørt alene, men det er ikke alltid det går.

En annen koordinator sa:

Det har veldig mye med alder å gjøre. Små barn som ikke snakker og sånn, involverer ikke vi stort sett i selve det akutte møtet. Men det er klart er det barn som har utfordringer på skolen, f.eks. ikke kommer på skolen. Når en 14-åring ikke vil på skolen, så er det kjempeviktig at de er med.

Hvilken type saker egner seg for akutt familieråd?

På spørsmål om koordinatorene mente at det var noen klare kriterier for hvilke typer saker som egner seg og ikke egner seg for akutt familieråd, ville de ikke kategorisk peke på noen opplagte eksklusjonskriterier. De var opptatt av at akutt familieråd var et godt og viktig verktøy og at det burde benyttes enda mer enn det gjør i dag.

De var samtidig opptatt av at det var noen typer saker som krevde en grundig vurdering av om det var forsvarlig å gjennomføre akutt familieråd, slik som for eksempel i saker med vold. Risikovurderinger var alltid viktig, men heller ikke slike saker ble på generelt grunnlag ekskludert av koordinatorene. Noen mente at i overgrepssaker kunne familieråd være vanskelig, men la likevel vekt på at i de aller fleste saker var familie beredt til å stille opp. De mente at akutt familieråd kunne fungere godt også i slike saker, men at man da må være ekstra bevisst med å tilrettelegge opplegget og eventuelt dele seg, slik at barnet (eller andre) kunne skjermes der forholdene taler for dette.

Et annet forhold de var opptatt av, var at det var viktig å gjøre seg fortløpende vurderinger underveis og at familierådsprosessen burde stoppes dersom det var særlige forhold som talte for dette. Koordinatorene var imidlertid helt tydelige at de på generell basis ville anbefale bruk av familieråd i akuttsaker og at de mente det bør benyttes enda oftere enn tilfellet er i dag.

Spesielle utfordringer knyttet til bruk av akutt familieråd

Kort tid til forberedelser ble trukket fram som en vesentlig faktor ved akutt familieråd og dette kunne være en utfordring. Det krever ofte at koordinatorer er ekstra fleksible og at de finner måter å sikre at de rekker å ha en forsamling med partene i forkant av selve familierådet. Det å

møte partene ansikt til ansikt i forberedelsen til familierådet ble trukket fram som meget viktig. En måte å løse dette på kunne være å sette av tid til disse formøtene samme dag og sted som selve familierådet skulle finne sted, dersom det ikke var tid til å reise rundt til partene i forkant.

Altså det som jeg tenker for mitt vedkommende i hvert fall, er at det er ikke alltid du blir så godt kjent med de folkene. I vanlige familieråd så reiser jeg så snart det er mulig på hjemmebesøk og snakker om hva familieråd er. Og forsikrer meg om at de har forstått det virkelig, sånn at de ikke gjør noe skadelig under familierådet. At de ikke begynner å krangle og sånn. Og snakker sånn at vi blir kjent. For da får jeg vite veldig mye. For de forteller jo om hverandre. Du får en veldig god kartlegging av familien når du drar rundt og prater med folk. Men når det er akutt, så er det ofte du ikke rekker det. Du må snakke med dem i telefon. Og da kan du jo få noen overraskelser. Og tenker, har ikke helt skjønt hva jeg mente eller at de er annerledes enn jeg hadde forestilt meg. Og burde kanskje ha ja. Sånn at jeg liker jo best når du kan på en måte få mulighet til å dra rundt.

Samtidig ble det trukket fram at mangel på tid i akuttsaker også ofte kunne ha en noe paradoksalt effekt. Koordinatorene erfarte nemlig at det ofte var lettere å mobilisere familie og nettverk i akuttsaker enn i ordinære familierådssaker. Nettopp det at situasjonen ble betegnet som akutt gjorde at familie og nettverk vanligvis kastet seg rundt, tok fri fra jobb og stilte opp på kort varsel. De stilte også ofte opp dersom det var behov for en midlertidig løsning knyttet til plassering av barnet fram mot selve familierådet.

Mangel på tid ble likevel trukket fram som en utfordring ved akutt familieråd, og det var ofte behov for å være kreativ og tilpasse modellen til den tiden man faktisk hadde. Dette kunne tidvis gå litt på bekostning av forberedelsesarbeidet. En annen faktor som ble trukket fram som særlig utfordrende i forberedelsene til akutt familieråd, var saksbehandlernes tilgjengelighet. At det er saksbehandlere som er tilgjengelige på kveldstid og i helger gjennom forberedelsesfasen blir fremholdt var svært viktig, og noe det ofte kunne skorte på. Slik mangel på tilgjengelighet kunne gjøre at forberedelsesarbeidet stoppet opp i de tilfeller der det kom opp problemstillinger som måtte avklares med barnverntjenesten før man kunne jobbe videre.

En ytterligere faktor som ble trukket fram var at det var svært viktig at det raskt ble avholdt oppfølgende familieråd i akuttsaker. I akutt familieråd er det ofte slik at familie og nettverk strekker seg langt for å bistå med en midlertidig løsning. Det kan derfor være veldig

problematisk dersom slike løsninger vedvarer over tid uten ytterligere avklaringer og mer langsiktige planer og løsninger.

Viktige forutsetninger for at akutt familieråd skal fungere godt

En viktig forutsetning for at akutt familieråd skal fungere godt som ble trukket fram, var at både koordinator og barneverntjenesten satte av tid til forberedelser og at saksbehandlere var tilgjengelig for koordinator dersom det skulle dukke opp forhold som måtte klareres med barneverntjenesten raskt, som beskrevet over. Ettersom god tid til forberedelser ofte er mangelfull i akuttsaker, ble fleksibilitet og tilgjengelighet hos både koordinator og saksbehandlere ansett som ekstra viktig. Det ble også trukket frem at det var viktig at barnevernet ikke trakk seg ut av saken, men fulgte opp familien etter familieråd, slik at familien ikke ble overlatt til seg selv. Koordinatoren som fremhevet dette spesielt la vekt på at det ikke var noe som skjedde ofte, men hun hadde sett tilfeller som fikk store konsekvenser.

Et annet forhold som ble trukket fram, var at det var særlig viktig å ha erfarne koordinatorene i arbeid med akutt familieråd. Koordinatorene beskrev at det var mye som kunne gå galt dersom man ikke hadde den nødvendige erfaringen og tryggheten til å forberede og lede slike råd. Det ble for eksempel pekt på betydningen av koordinators varhet for dynamikken i gruppen og det å lede møtet på en måte som gjør at alle parter får delta og inviteres til å ta ansvar, og å unngå at noen får en for dominerende rolle. En av koordinatorene frarådet sterkt å sette helt uerfarne koordinatorene til å lede akutt familieråd alene, og mente det er viktig at nye koordinatorene får erfaring med ordinære familieråd først.

En koordinator var opptatt av betydningen av gode faginnlegg på familierådsmøtene. Han hadde selv mye erfaring med at gode faginnlegg kunne være meget betydningsfullt. Ikke minst gjaldt dette å gi god informasjon om aktuelle utfordringer som gjør at familien og nettverket kan se og forstå barnets situasjon, utfordringer eller væremåte på en ny måte og at familie og nettverk kan få viktige innspill til andre og mer hensiktsmessige måter å møte dette på. En annen koordinator fremhevet verdien av å bruke kulturtolk i saker med familier med en annen etnisk og kulturell bakgrunn. Hun mente at det bidrar til at koordinatoren lettere kan forstå og fange opp tema og utfordringer av relevans for hele familierådsprosessen.

Koordinatorene var også opptatt av at det var viktig at barnets syn og behov sto i fokus og at spørsmålene som skulle diskuteres på familierådet var tydelig forankret i dette. De fremhevet også at barnets støtteperson spilte en viktig rolle i å ivareta barnet, og at disse også kunne tale på vegne av barnet i situasjoner der barnet selv ikke kunne eller ikke ønsket å uttale seg.

Også betydningen av klare og tydelige planer, og oppfølgende familieråd etter kort tid ble trukket fram som viktig.

Annet

Koordinatorerne mente at familieråd burde benyttes oftere enn hva tilfellet er i dag, og at det er en egnet metode også i akuttarbeid. På spørsmål om hva de mente kunne være medvirkende årsaker til at familieråd ikke ble benyttet oftere hadde de flere tanker. Det ene var at det nok hadde sammenheng med ledelsen i de ulike barneverntjenestene. Det ble ansett som helt avgjørende at det var en ledelse som går foran, som satser på familieråd og som har tro på det og som motiverer medarbeiderne til å bruke metoden i mer utstrakt grad. De peker på at det er stor forskjell mellom ulike barneverntjenester, der noen satser veldig på familieråd, mens andre benytter det lite.

Det ble også lagt vekt på betydningen av opplæring og erfaring så man kan bli fortrolig med metoden og at saksbehandlere som ikke hadde erfaring med familieråd først bør få gjennomføre familieråd sammen med en mer erfaren kollega. Det ble i denne sammenheng ansett som viktig at den første erfaringen med familieråd ble positiv.

En annen mulig årsak til en vegring hos barnevernsansatte mot å bruke familieråd som ble trukket fram, var at det kunne handle om at saksbehandlerne trodde at metoden var veldig arbeids- og tidskrevende. I denne forbindelse ble det påpekt at dette ikke nødvendigvis er tilfelle, ettersom mye av arbeidet med å forberede og gjennomføre familieråd jo utføres av koordinatorerne.

En av koordinatorerne mente også at en mulig forklaring på at familieråd ikke benyttes så ofte som ønskelig, handlet om at det er stor turn-over i barneverntjenesten. Dette gjør at det kan være vanskelig å opparbeide tilstrekkelig erfaring og kompetanse på bruk av denne modellen og at det slik sett blir lite kontinuitet i arbeidet med familieråd ved enkelte barnevernskontor. Da blir det også vanskeligere å etablere en kultur for å bruke familieråd og å bli trygg på og fortrolig med metoden.

5.2 Saksbehandlerne erfaringer med akutt familieråd

Dette avsnittet bygger på intervju med i alt 22 saksbehandlere i barnevernet. De ansatte er rekruttert fra fire ulike barneverntjenester, som både er tjenester hvor det er stort fokus på familieråd, tjenester hvor det brukes i noen grad og tjenester hvor det nesten ikke gjennomføres familieråd. Saksbehandlerne erfaringer med familieråd i akuttsaker varierer fra å ha deltatt på ett til 20-30 familieråd. Saksbehandlerne spiller en sentral rolle ved gjennomføringen av familieråd. Det er ofte de som foreslår familieråd overfor familien og søker om dette til Bufetat. De har stor påvirkning på utformingen av spørsmålene til familierådet, hvordan informasjonen og faginnleggene formidles i første delen av familierådet, og de skal godkjenne handlingsplanen ved familierådsmøtets avslutning.

Begrunnelser for bruk av familieråd i akuttsaker

Saksbehandlerne vi har intervjuet stilte seg generelt positive til bruk av familieråd i akuttsaker. De var opptatt av at barneverntjenesten i større grad bør se etter og verdsette ressursene i barnets familie og nettverk, og mer enn det som tradisjonelt gjøres. De mente at de ansatte i barnevernet må tørre å dele sin makt med familiene og anerkjenne kompetansen som finnes i familie og nettverk og deres evne til problemløsning. De opplevde at familieråd i stor grad samsvarer med deres teoretiske grunnlagsforståelse, spesielt knyttet til vektleggingen av barn og foreldres medvirkning og myndiggjøring. De mente at barneverntjenesten må legge til rette for at barn og familier kan oppleve mestring og utvikle kompetanse slik at de i større grad selv kan håndtere utfordrende livssituasjoner. Flere beskrev også at deres erfaringer fra bruk av familieråd hadde bidratt til å endre deres holdning til hvilken betydning familier og nettverk kan ha for barn og foreldre i kontakt med barnevernet.

Når saksbehandlerne vektla bruk av familieråd i akuttsaker, var begrunnelsen først og fremst knyttet til behovet for å beskytte barn og ungdom for ytterligere psykiske påkjenninger i en akuttsituasjon. En sa:

Vi må jo først og fremst tenke på barna og redusere stresset for alle parter.

Noen reiste spørsmål ved måten de hadde håndtert akuttsaker på tidligere, og en sa at de tidligere automatisk hadde kjørt babyen til et beredskapshjem. En annen sa at de alltid finner noen i familie og nettverk som ønsker å stille opp for barnet, men også for foreldrene i akuttsakene. En trygg plassering av mor og barn ga de ansatte tid for å undersøke og

planlegge den videre oppfølgingen bedre. De mente at bruk av familieråd i akuttsakene gjorde at det ble lettere å få til et samarbeid med familien, og en sa:

Da har du jo folk med deg og ikke mot deg. Du får mer tillit ved å finne løsninger sammen med dem, fremfor å utsette alle for en kjempekrise. Utvikling av en relasjon er viktig.

Flere mente at det ligger et 'ris bak speilet' i slike situasjoner og at foreldre derfor er mer mottakelige for å ta imot tilbud om familieråd i akutte situasjoner, også fordi de kan tro at dette øker sjansene for at de skal beholde omsorgen for barnet.

Hva kjennetegner en akuttsak?

Nesten alle familierådene i akuttsaker som de ansatte beskrev om dreide seg om situasjoner hvor foreldrene ikke kunne gi barnet tilstrekkelig omsorg og trygghet. Mange av saksbehandlerne fant det vanskelig å definere hva som kjennetegner en akuttsak, men de ga følgende eksempler på saker som de oppfattet som en akuttsak.

- En mor som var utsatt for alvorlig vold, var sterkt beruset og som ikke var i stand til å ta seg av sin baby på seks uker.
- Et barn på to år som hadde behov for å bli skjermet for samvær med en psykisk syk mor som gjorde barnet svært urolig.
- Tre barn som fortalte på skolen at de ble utsatt for vold av faren.
- En psykisk syk mor med et barn på 1 1/2 år. Hun var kjent i systemet og kom på kontoret og sa at hun ikke maktet å ha han boende hos seg lenger.
- En syv år gammel jente med en mor med store alkoholproblemer og som ble utsatt av overgrep av mors kjæreste.
- Et lite barn som bodde hos faren. Moren var død og faren truet med å begå selvmord.

Saksbehandlerne fortalte også om ungdommer i akutte situasjoner;

- En ungdom på 16 år som ikke ville bo i fosterhjemmet lenger og som manglet tak over hodet
- En ungdom som av ulike grunner nektet å reise hjem til foreldrene
- En 17 år gammel jente som ble kastet ut av huset av en mor med store psykiske problemer og som avviste datteren sin på en brutal måte

Kjennetegn ved en akuttsak var som oftest at barnevernet hadde behov for å sikre barnets omsorg og at dette må skje raskt. I disse sakene var det blitt avholdt et akutt familieråd i løpet av de nærmeste 48 timene, og noen ganger en dag eller to senere. Noen saksbehandlere

beskrev gjennomføringen av akutt familieråd alt fra 14 dager til en måned etter at de mottok bekymringsmeldingen om den akutte situasjonen. Dette var saker som de beskrev som ordinære familieråd, men som likevel ble definert som akutt. En sak gjaldt en ungdom på 17 år som bodde hjemme, men som moren ga beskjed til barnevernet om at hun skulle flytte ut av landet i løpet av en måned og at barnevernet burde hjelpe til med å finne et sted å bo for datteren. En av saksbehandlerne sa:

Jeg er i grunn veldig usikker på hva som defineres som akutt eller ikke, men det opplevdes som akutt, i alle fall.

Sitatet viser at noen av saksbehandlerne er usikre på hva en akuttsak er, og flere snakker om at det kan være vanskelig å vite akkurat hvor grensen går for når det er en akuttsak ikke.

Barnets deltakelse

Vi ba saksbehandlerne fortelle om hvordan de hadde lagt til rette for barns medvirkning i familieråd i den siste akuttsaken de hadde hatt befatning med. Saksbehandlerne mente at barns medvirkning i akuttsakene er av en annen karakter enn ved tradisjonelle familieråd. Saksbehandlerne oppga at de alltid hadde snakket med barna, men at det i hovedsak var saksbehandlere som definerte problemstillingene som skulle drøftes i det akutte familierådet. Dette begrunnet de med at spørsmålene ofte dreide seg om hvordan barneverntjenesten skulle sikre barna den tryggheten og omsorgen de trengte i den akutte situasjonen. Ordinære familieråd kjennetegnes av en mye større bredde i spørsmålene som tas opp på familierådet. De fortalte at spørsmålene til familierådet ble utviklet på bakgrunn av samtalene de forsøkte å ha med barna og innholdet i bekymringsmeldingen.

Mange av akuttsakene som saksbehandlerne fortalte om dreide seg om små barn under to år, og de hadde ikke deltatt på familierådene. Ungdommene og de større barna pleide nesten alltid å være med på møtene. De kunne selv velge om de ville være til stede i møterommet, men de kunne også velge å være utenfor mens møtet foregikk. Støttepersonen ivaretok barnas interesser hvis barnet ikke ønsket å være til stede hele tiden. Fagfolkene oppga at de forsøkte å legge til rette for medvirkning på ulike måter, for eksempel at barna fikk vite om innholdet i handlingsplanen og at de kunne kommentere denne før den skulle godkjennes av barnevernet. Saksbehandlerne mente at ungdommene som regel er aktivt med i hele prosessen, fra formulering av problemstillinger, til godkjenning av faginnlegg, deltakelse i de ulike fasene av familierådet osv. Ved enkelte tjenester evaluerte de alltid familierådene i etterkant med familien, men evalueringsskjemaene var sjeldent gjenstand for en systematisk analyse.

For at barna skulle forstå faginnlegget, forsøkte saksbehandlerne å formulere innlegget enkelt og direkte til barnet. Noen fortalte at de hadde formulert innlegget som et eventyr slik at barna skulle være interessert i å lytte til det som ble sagt. En oppsummerte sine erfaringer med akutt familieråd slik:

Har du 48 timer på deg er det klart at du ikke får gjort så mye i forkant, men jeg prøver å utvikle spørsmål i tråd med barnas behov og ønsker.

I noen tilfeller var barnet oppfordret til å presentere sitt eget innlegg om hvordan de hadde det. Barna ble alltid spurt om hva de ønsket å spise og drikke under familierådet, og dette satte de pris på. Barna, særlig de yngste, opplevde familierådet ofte som en 'fest'. Saksbehandlerne fortalte at barnet som regel gledet seg over å se at familien samlet og at de kunne prate sammen, spesielt der dette ikke hadde vært tilfelle over lengre tid.

Saksbehandlerne oppga at det alltid ble avholdt et oppfølgende familieråd, og i noen tilfeller hadde det vært opp til 10-12 oppfølgende familieråd. De mente at barns medvirkning ble bedre sikret i de oppfølgende familierådsmøtene fordi disse ble mer lagt opp som tradisjonelle familieråd og hvor de ordinære rutineene ble fulgt.

Foreldrene opplevde familierådet ofte som en stor belastning

Til tross for at foreldrene som regel var enig i beslutningen om å plassere barnet hos et familiemedlem eller hos en nær bekjent, oppga saksbehandlerne at foreldre opplevde familierådet som en stor belastning. Foreldrene følte skam overfor familien for ikke å ta vare på barnet sitt. Som regel var foreldrene veldig stresset under møtet. Saksbehandlerne mente at det er viktig at foreldrene får lest faginnleggene fra barnevernet før møtet slik at de i størst mulig grad er forberedt på det som vil bli sagt om dem. De understreket at innleggene må formuleres på en 'skånsom måte, og vi må være varsomme med hvordan vi ordlegger oss'. Selv om innleggene var stilet til barnet, la de ansatte vekt på at foreldrene skal føle seg respektert under denne delen av familierådsmøtet. Ikke sjeldent hadde foreldrene mistet omsorgen for andre barn, og de var redde for at det samme skal skje på nytt.

Mobilisering av nettverk og familie

Saksbehandlerne mente at i akutt situasjoner var det lett å mobilisere familie og nettverk til å delta på familieråd og til å påta seg omsorgsoppgaver. En sa:

Alle som deltok på familierådet så for seg løsninger på hvordan de kunne støtte denne mammaen og babyen. Så det gikk kjempebra.

En annen side ved familieråd er at det ofte legges til rette for tettere oppfølging og kontroll av familien som er i fokus. En av saksbehandlerne uttrykte seg slik når det gjaldt en mor med rusproblemer og mor til et lite barn:

Vi opplevde at familien var mye, mye strengere enn det vi ville ha vært. De bare satt foten ned, men så har jo de opplevd denne mammaen mye nærmere enn det vi har gjort.

Det ble pekt på at en kvalitet ved bruk av familieråd er at bekymringen for barnet blir delt med både det private og offentlige nettverket, og at dette mobiliserer flere som bryr seg om barnets ve og vel. Noen hadde for eksempel opplevde at familieråd hadde mobilisert hjelp fra fars familie, som ofte har vært oversett som en ressurs i barnevernssakene. Og andre mente at familieråd 'koplet på familien' og 'at familien tar oppgaven med å sette seg inn i hva som er best for barnet veldig alvorlig'.

Barnevernsarbeiderne mente at de får et mye bredere bilde av barnet ved bruk av familieråd, blant annet ved at familie og nettverk deler informasjon om sitt kjennskap til barnet og familiesituasjonen. De hadde erfart at familien som regel setter sine egne behov til side og lar barnets beste være styrende. En saksbehandler mente at personer i barnets familie og nettverk fikk større tillit til barnevernet ved bruk av familieråd, og at dette også gjorde det lettere for dem å melde fra til barnevernet hvis de ble bekymret for barnet i fremtiden.

Familierådet la til rette for bedre samarbeid med foreldrene etterpå

Ved å finne alternative løsninger til flytting av barn i beredskapshjem, opplevde saksbehandlerne at de fikk bedre kontakt med foreldrene og at det var lettere å samarbeide med dem i den videre oppfølgingen. En sa:

Du opplever at det blir lettere å samarbeide med foreldrene fordi du har de med deg og ikke mot deg. Jeg tror de opplever mer tillit til barneverntjenesten når vi er innstilt på å finne løsninger sammen med dem.

Foreldrene opplevde det som mindre truende når barnet ble flyttet til noen i familien eller nettverket. Dette bidro til å senke stressnivået, og de ble mer innstilt på å samarbeide med barneverntjenesten om varige løsninger for barnet. Saksbehandlerne mente at det generelt blir mindre konflikter mellom familier og barneverntjenesten ved bruk av familieråd, og en sa:

Det er ikke alltid vi blir enige, men det blir mindre konflikter og mindre krig.

Flere pekte på at det er ofte de oppfølgende familierådene som er 'de beste'. Ved oppfølgende familieråd får alle bedre anledning til å forberede seg.

Forutsetninger for familieråd

Saksbehandlerne peker på mange forhold som hadde vært av betydning for bruk av familieråd i akuttsakene. To av de ansatte sa:

Familieråd er en måte å jobbe på som passer godt til verdiene våre', for eksempel deres vektlegging av brukermedvirkning og troen på at det finnes ressurser i de fleste familiene.

Det handler om holdningen til familien som en ressurs, ikke sant, ikke bare som noen som ikke kan noen ting.

Flere mente at ansattes holdninger til familien er en av de viktigste forutsetningene for bruk av familieråd i akuttsaker. Bruk av familieråd i akuttsaker ser også ut til å påvirkes av barneverntjenestens arbeidsrutiner. Ved enkelte kontorer ble det stilt krav om at familieråd alltid skal ha vært vurdert i akuttsakene, og de ansatte måtte gi en grundig begrunnelse dersom familieråd ikke benyttes. Ved disse tjenestene var familieråd noe som de vurderte i alle saker, og det var en modell som både de ansatte og ledelsen identifiserte seg med. Dessuten ble det pekt på at det må være gode rutiner for overtidsbetaling, avspasering, veiledning og debriefing etter familieråd.

I andre tjenester var det opp til hver enkelt saksbehandler å avgjøre om de skulle benytte familieråd, og da ble det personavhengig om familieråd ble benyttet eller ikke. Flere pekte på betydningen av mengdetrening, og at det går lettere å gjennomføre familieråd etter hvert som en får mer erfaring med denne måten å arbeide på. Det må også være klart hvilke fullmakter saksbehandleren har i familierådet, og en leder må være tilgjengelig for eventuell avklaring.

Bruk av familieråd har også sammenheng med kjennetegn ved brukerne. Flere pekte på at en del ungdommer, som har vokst opp i fosterhjem, hadde mistet troen på foreldre og familien. De følte seg sveket av egen familie og nettverk og hadde ikke noen ønsker om å involvere familien sin ytterligere.

I intervjuene med ansatte kommer det også frem at etter hvert som flere kjenner til familieråd er det også blitt flere familier som selv ber om at det skal avholdes familieråd.

Utfordringer

Det ble også pekt på mange utfordringer ved bruk av familieråd i akuttsaker. En av de største er mangelen på tid og mulighet til å foreta en grundig kartlegging, samt muligheten for å legge til rett for god medvirkning for barnet. Behovet for å sikre barnet vil i mange tilfeller gå foran brukermedvirkning. Av denne grunn ble oppfølgende familieråd vektlagt fordi de avholdes mer i tråd med de generelle føringene. Akutt familieråd handler om alvorlige

situasjoner, og hvor det er mye som skal gjøres på kort tid. De ansatte må tenke klart og handle raskt, og dette oppleves som krevende. Saksbehandlerne må også forholde seg til mange familiemedlemmer som ofte er *‘veldig oppskjørt og stressa’*, og samtidig skal *‘første pri være å sikre ungen’*.

Flere understreket at barneverntjenesten må ha rutiner for debrifing og samtaler på kontoret etter et akutt familieråd. Dette gir grunnlag for læring av hva som gikk bra, og hva som kunne ha vært gjort annerledes. De forsøkte også å snakke med barnet i ettertid om hva som hadde skjedd under familierådet. Brukererfaringer ble nevnt som en kilde til læring, men dette ble sjeldent gjennomført på en systematisk måte. Uerfarne saksbehandlere har mye å lære ved å lytte til andres erfaringer med bruk av familieråd i akuttsaker.

Arbeid med akutt familieråd krever ofte en innsats utover vanlig arbeidstid. De ansatte understrekte betydningen av at dette må være pålagt overtid og at de får økonomisk kompensasjon for innsatsen.

En av de store utfordringene ved bruk av familieråd i akuttsaker var saker som dreide seg om mistanke om vold og overgrep. I disse sakene må man sikre at barnet eventuelt blir plassert hos familie og nettverk som gir barnet den trygghet og omsorg som det trenger. Familieråd skaper særskilte utfordringer når barn skal til barnesamtaler hos politiet i forbindelse med mistanke om overgrep. Politiet kan pålegge barneverntjenesten å sikre at familien ikke påvirker barnet som skal avhøres, noe som kan stå i strid med familieråd som beslutningsmodell. Flere var provosert av dette fordi det ofte tar veldig lang tid før politiet klarte å få gjennomført avhør av barn. Flere etterlyste klarere retningslinjer når det gjelder bruk av familieråd i disse sakene.

En annen utfordring ved bruk av familieråd i akuttsaker er knyttet til juridiske forhold. I akuttsaker vil barneverntjenesten ofte kreve at barnet skal bo borte fra hjemmet, eller at det anbefales sterkt. En plassering i nettverket kan derfor tolkes som en fosterhjemsplassering jfr bvl 4-22, hvor det skal fattes et vedtak om plassering og hvor det skal iverksettes en godkjenningssprosess. Dette kan komme i konflikt med behovet for å handle raskt i akuttsakene.

6. Avsluttende drøfting

I avslutningen drøfter vi funnene i lys av annen forskning på bruk familieråd i akuttsaker før vi oppsummerer de sentrale funnene fra undersøkelsen.

6.1 Drøfting av funn

Så langt vi kjenner til har det ikke tidligere vært gjennomført noen evaluering av bruk av akutt familieråd i Norge eller i andre land. Vi er derfor nødt til å drøfte funnene i lys av funn fra andre undersøkelser om både familieråd generelt og det generelle arbeidet med akuttsaker. I denne drøftingen belyses i hovedsak tre av spørsmålene som ligger til grunn for prosjektet: 1) *Bidrar bruk av familieråd i akutte situasjoner til å styrke relasjoner i og rundt familier og til kontinuitet i barnets relasjon til andre viktige personer?* Og 2) *På hvilken måte medvirker barn og familier når familieråd benyttes i akutte situasjoner, og er denne medvirkningen hensiktsmessig?* Og 3) *Hvilke forutsetninger må være tilstede for å ta i bruk familieråd i akuttsaker*

I tråd med andre undersøkelser (Baugerud og Melinder, 2012), viser vår undersøkelse at både barn, ungdom og foreldre opplever stor grad av stress og belastning i en akuttsituasjon. **Barna og ungdommene** følte seg usikre før møtet skulle avholdes, men de var tilfreds med informasjonen og kontakten de hadde hatt med familierådskoordinatoren. De var fornøyd med selve familierådsmøtet, at familien var samlet, at de ulike familiemedlemmene kunne være i dialog, at det ble åpenhet om problemene hjemme og at de ble hørt. De fleste ville anbefale bruk av akutt familieråd til andre barn og unge i samme situasjon som dem selv. Dette samsvarer med barn og unges erfaringer med bruk av familieråd i familievernnet (Slettebø mfl, 2016). Misnøye med familieråd ble begrunnet forskjellig. En ungdom ønsket ikke å ha familieråd i utgangspunktet fordi hun manglet tillit til familien sin. En annen var misfornøyd med den praktiske gjennomføringen av familierådet, og han ble skuffet over at familien ikke stilte opp slik det hadde lovet etter familierådet.

I en undersøkelse om ungdommers opplevelser av akutt plasseringer i saker som gjaldt vold i minoritetsfamilier, oppga ungdommene at perioden etter akutt plasseringen var kjennetegnet av stor grad av forvirring og usikkerhet om hva som skulle skje videre (Haugen mfl 2017). Ungdommene vi har vært i kontakt med oppga ikke den samme usikkerheten, noe som kan ha sammenheng med at de flyttet til noen de allerede kjente (hhv til en far, en eldre søster og til en lærer som tidligere hadde vært avlastningsforelder).

Flere av foreldrene og personer i barnas familie og nettverk reiste spørsmål ved hvor mye ungdommene skulle kunne bestemme når det gjaldt spørsmålene som familierådet skulle drøfte, og særlig spørsmålet om hvem som skulle delta. De mente at ungdommene ikke alltid var klar over hvilke konsekvenser deres valg kunne få for samholdet i familien i ettertid, og særlig relasjonen mellom ungdommen og andre familiemedlemmer. Vi fant flere eksempler på dette i saker som gjaldt slektsplasseringer. Dette samsvarer med familiekoordinatorene som hevdet at langt flere av de akutte familierådene burde ha vært avhold som et ordinært familieråd og hvor det er mer tid til å legge til rette for barn og unges medvirkning.

Barn og ungdoms deltakelse i familieråd har stått sentralt i norsk og nordisk forskning om bruk av familieråd (Havnen og Christiansen, 2014). I vår analyse fremgår det at barn og unges deltakelse i akutt familieråd synes å være noe mer begrenset enn ved ordinære familieråd. Den akutte situasjonen pålegger barneverntjenesten et stort ansvar, og de er pålagt å sette inn nødvendige tiltak når barnet av ulike årsaker er uten forsvarlig omsorg, eller dersom barnet kan bli utsatt for alvorlig fare ved å forbli i hjemmet. Selv om de forsøker å utforme spørsmålene til familierådet ut fra informasjon som innhentet i samtaler med barna i forkant, er det likevel saksbehandlerne som i hovedsak utformer problemstillingene.

Barn og ungdoms deltakelse er avhengig av barnas alder. Jo mindre barna er, jo mindre innflytelse har de på spørsmålsutformingen til det akutte familierådet. De av ungdommene som selv ba om hjelp fra barnevernet, synes å ha hatt stor mulighet for å påvirke utformingen av spørsmålene som skal drøftes og på løsningen av disse. Ungdommene deltar som oftest i alle faser av familierådet, mens de yngste sine interesser på møtet søkes ivaretatt av deres støtteperson. Barna blir også informert om innholdet på møtet og handlingsplanen etter møtet. Likevel er det i forbindelse med oppfølgende familieråd at barn og unges medvirkning sikres best. Da er det mer tid til å involvere barna, for eksempel ved at de påvirker utformingen av spørsmålene til familierådet. Det er derfor vanskelig å si om hensynet til barn og unges deltakelse er mer eller mindre ivaretatt ved akutt familieråd enn ved ordinære familieråd. Mye tyder på at barn og unges deltakelse er av en *annen karakter* ved akutte familieråd enn ved de ordinære. Dessuten har vi ikke data som gjør det mulig for oss å sammenlikne grad av medvirkning mellom barn og unge som hadde deltatt i familieråd i akuttsaker, og de som hadde deltatt i ordinære familieråd.

Foreldrene uttrykte bekymring for om de skulle miste omsorgen for barna, og derfor mente både foreldrene og de ansatte at foreldrene som regel følte seg presset til å si ja til å delta i familieråd. Foreldrene opplevde familierådet som utfordrende fordi de skjemtes over

hendelsen som hadde utløst akuttsituasjonen. Mange opplevde det som en påkjenning å dele problemene med barna og andre personer i familie og nettverk under familierådet.

Foreldrene opplever akuttflyttinger som dramatiske og traumatiske, og de etterlyser mer informasjon og bedre samarbeid med barneverntjenesten (Storhaug og Kojan, 2016). Denne undersøkelsen viste også at dersom flyttingen var knyttet til kjennetegn ved barnet, var foreldrene mer tilfredse med barneverntjenestens innsats. Vår undersøkelse peker i samme retning. Når begrunnelsene for familierådet var relatert til foreldrenes utfordringer (for eksempel rus, psykiske vansker) eller mistanke om fysisk mishandling, opplevde foreldrene familierådene som vanskelige. Likevel oppga de fleste at familierådet hadde vært nyttig fordi de opplevde å bli møtt med forståelse for problemene de slet med. I akuttsaker er det en tendens til at barnevernet prioriterer å sikre barnet og at hjelp til foreldrene kommer i annen rekke (Helsetilsynet, 2019). Ved bruk av familieråd i akuttsaker opplevde foreldrene at også de fikk hjelp, særlig ved at det utløses støtte og omsorg fra familie og nettverk, men også fra ansatte i barneverntjenesten. I de fleste sakene har familierådet skapt åpenhet om vanskelighetene i familien, og det har mobilisert hjelp til barnet, men også foreldrene. Dette er funn som er i tråd med andre evalueringer av familieråd (Havnen og Christiansen, 2014).

Negative erfaringer med familieråd skyldtes at foreldrene i utgangspunktet ikke ønsket dette tiltaket, og at barnevernet hadde påtvunget familien familieråd. Det ble også uttrykt misnøye med familierådsprosessen i de tilfeller hvor ansatte i barnevernet ikke fulgte prinsippene for familieråd, blant annet ved å forlate møtet slik at handlingsplanen ikke ble godkjent. En annen kritikk var når innholdet i faginnlegget ikke ble utformet i tråd med retningslinjene, blant annet at ikke ressursene i familiens blir fremhevet på linje med bekymringene. Et familieråd ble også avlyst av saksbehandler fordi moren ønsket at faginnlegget skulle tilpasses tilstedeværelsen av små barn.

Sammenlignet med ordinære familieråd, har foreldrene mindre innflytelse på utforming av spørsmålene til familierådet i akuttsakene. Det er derfor interessant at ikke flere stilte seg kritiske til familieråd i akuttsaker. En mulig forklaring på at mange foreldre var fornøyd med familieråd (informasjon, planlegging og gjennomføring av familierådet, kontakten med koordinator og resultater av handlingsplanen), kan være betydningen av oppfølgende familieråd. Oppfølgende familieråd legger til rette for medvirkning på linje med ordinære familieråd. Foreldrenes positive tilbakemeldinger skyldes også at bruk av akutt familieråd hadde forhindre flyttinger av barnet ut av familien og at de selv var blitt møtt med forståelse

og god hjelp. Med noen få unntak, resulterte familierådet også med en godkjent handlingsplan.

Flere av foreldrene, men også personer i familie og nettverk, mente at akutt familieråd ble i noen tilfeller holdt for sent. Hvis akutt familieråd hadde vært gjennomført tidligere, kunne unødvendige og traumatiske flyttinger vært unngått. Tidlig gjennomføring av akutte familieråd ville også ha skapt større grad av forutsigbarhet for barna og tidligere innsats.

Grunnlaget for fire av de akutte familierådene i vårt datamateriale var mistanke om fysisk mishandling. I en sak ble to barn akutt plassert i beredskapshjem, i en annen flyttet en ungdom til besteforeldrene, en ungdom flyttet til en eldre søster og i en sak ble det satt inn tiltak i hjemmet slik at barna kunne bli boende. I de to første sakene flyttet barna og ungdommen hjem igjen etter kort tid da mistanken om fysisk mishandling ble trukket tilbake. I disse sakene mente både foreldre og personer i familie og nettverk at bekymringen for barnas situasjon ikke var utredet godt nok i forkant av plasseringen, og at akutt plasseringen hadde skjedd mer eller mindre automatisk og uten vurdering av skadevirkningene ved å flytte barnet. Det synes å være mange fellestrekk mellom disse sakene og tendensen til å anvende prosedyreorienterte og aksjonsrettede tilnærminger når meldinger inneholder mistanke om fysisk vold. Studier av barnevernets undersøkelsesarbeid har også dokumentert at meldinger om bekymring for vold mot barnet ofte avkrefte i en barnevernsundersøkelse (Christiansen mfl, 2019).

Foreldrenes erfaringer med akutte familieråd synes i stor grad å samsvare med **familien og nettverkets** erfaringer med ordinære familieråd. I tråd med Havnen og Christiansens (2014) kunnskapsstatus var informantene fra familie og nettverk tilfredse med forberedelsene til familierådet og kontakten med familierådskoordinatoren. De fleste opplevde faginnleggene som informative og at det hadde vært en god atmosfære i del II av møtet. De ga uttrykk for at familierådet hadde bidratt til økt samhold i familien, bedre relasjoner og kommunikasjon i storfamilien, og de var glade for å bli benyttet som ressurspersoner for barnet og foreldrene. De satt pris på å bli spurt om å være med på familierådet, og de ønsket å bidra med hjelp og mente at dette hadde vært til god hjelp for barnet og foreldrene.

Noen reiste imidlertid tvil om grunnlaget for akutt tiltaket og til tidspunktet for gjennomføringen av akutt familieråd. Som nevnt gjaldt dette i saker med mistanke om vold, men også i en sak hvor en tenåring hadde bedt om familieråd uten at det var tilstrekkelig med deltakere til stede. Flere var kritiske til at familieråd ble avholdt først etter en akutt plassering i

statlige tiltak, når familien selv kunne ha tatt imot barnet. Noen savnet mer informasjon i del I av møtet. Flere mente også at faginnleggene var for problemfokuserede. Det kom også frem at det skapte en viss usikkerhet om den faglige kompetansen til saksbehandler når vedkommende måtte konferere med overordnet om handlingensplanen kunne godkjennes. I tråd med andre undersøkelser (Havnen og Christiansen, 2014), var det noen medlemmer av familie og nettverk som stilte seg skeptiske til barns medvirkning og deltakelse, blant annet fordi de mente at dette forhindret en åpen diskusjon om problemene i familien.

Blant de som hadde vært fosterforeldre var det flere som uoppfordret tok opp utfordringer knyttet til slektsplasseringer. Et eksempel var besteforeldre som hadde blitt fosterforeldre, for deretter å gå tilbake til rollen som besteforeldre igjen. Rollen som fosterforeldre hadde skapt vanskeligheter i kommunikasjonen med andre familiemedlemmer, særlig i sakene som gjaldt mistanke om fysisk vold og der de ikke kunne snakke åpent med resten av familien om grunnlaget for akutt plasseringen. Etter at barna var blitt 'barnebarn' igjen, var de også blitt skeptiske til besteforeldrene, fordi barna forbandt dem med traumatiske hendelser, og de opplevde at det var vanskelig å gjenopprette den gode kontakten de hadde hatt tidligere.

Saksbehandlerne med akutt familieråd samsvarer for en stor del med funn gjort i andre undersøkelser om saksbehandlerne vurderinger av familieråd (Havnen og Christiansen, 2014). De opplevde at familierådet mobiliserte voksne rundt barnet. De mente også at familieråd legger til rette for økt fokus på barnet, og at det gir familien større innflytelse på utformingen av problemstillingene og tiltak. Familierådet gir også saksbehandlerne økt innsikt i familiens problemer og ressurser. De ansatte mente at ved bruk av familieråd tar og får familien større ansvar, og beslutningsmodellen legger til rette for brukermedvirkning og myndiggjøring av familien.

I undersøkelsen om bruk av familieråd i akuttsaker har vi bare hatt kontakt med saksbehandlere med stort sett positive erfaringer, og mange har lang erfaring med bruk av ordinære og akutte familieråd. Det ble trukket frem at familieråd samsvarer med deres faglige og verdimesige ståsted. De la vekt på at barnevernet må tørre å dele mer av sin makt med familiene, og anerkjenne kompetansen og ressursene som finnes i familie og nettverk, herunder deres evne til problemløsning.

Bruk av familieråd i akuttsaker ble i første rekke begrunnet med behovet for å beskytte barn og ungdommer for ytterligere psykiske påkjenninger. Sammenlignet med ordinære familieråd, opplevde de at det var lettere å mobilisere familie og nettverk ved akutt familieråd. De mente

at samarbeidet med foreldrene i sakene med akutt familieråd var bedre enn ved andre akuttsaker, selv om situasjonen var kjennetegnet av krise og konflikt mellom familien og barnevernet. Akutte familieråd bidro til å dempe kriser og til at barnevernet og familien sammen kunne finne frem til løsninger, noe som var tillitsskapende, ifølge saksbehandlerne. Saksbehandlerne opplevde at foreldrene var mer innstilt på å samarbeide med barnevernet om varige løsninger for barnet fordi familierådet anerkjente foreldrene i en vanskelig livssituasjon og fordi de fikk anledning til å påvirke utfallet av familierådet.

De ansatte mente også at det var vanskeligere å legge til rette for barns medvirkning i akutte familieråd enn i de ordinære, men at de forsøkte så godt de kunne å utvikle spørsmål og utforme faginnlegget på barnets premisser. Dessuten ble det lagt mer vekt på barns medvirkning i det oppfølgende familierådet. Mange mente at ungdommene i akutte familieråd involveres mer eller mindre på linje med ungdommers medvirkning i ordinære familieråd. Saksbehandlerne mente også at det er en forutsetning at ungdommene selv ønsker familieråd. En del av ungdommene de arbeider med hadde følt seg sveket av foreldre og familie, og de hadde forståelse for at ungdommene stilte seg skeptisk til å involvere familien ytterligere.

Tidspresset og alvoret i situasjonen er de store utfordringene ved akutt familieråd, og det utfordrer saksbehandlerens muligheter for å informere og legge til rette for deltakelse for de ulike aktørene i forkant av møtet. Tidspresset gir mindre tid til å kartlegge situasjonen. God ledelse i akuttsituasjoner understrekes også av Moe og Gotvassli (2016) og innebærer både å kunne ta beslutninger under press og å forholde seg til mange aktører.

Ansattes holdninger til familiene har vist seg å være en vesentlig forutsetning for hvorvidt man lykkes med familieråd (Haven og Christiansen, 2014), noe vi også fant. Dette kommer til uttrykk på ulike måter, for eksempel hvorvidt familiene tilbys familieråd, innholdet i faginnlegget og ved godkjenning av handlingsplan. Informantene har også pekt på andre forutsetninger, blant annet betydningen av ledernes holdninger til familieråd. Fremfor å begrunne hvorfor familieråd skulle avholdes, trengs det ledere som ber om begrunnelse for hvorfor det *ikke* avholdes. Det må også være en '*kultur*' ved kontoret som gjør at familieråd alltid blir vurdert, også i akuttsakene. De mente at det ikke kan være opp til den enkelte saksbehandlerne å ta stilling til bruk av familieråd. Barneverntjenesten må også ha gode rutiner for overtidsbetaling, avspasering, debriefing, veiledning og evaluering av gjennomførte akutt familieråd. Mengdetrening ble også pekt på som en viktig forutsetning, særlig ved akutte familieråd. Det trengs både kompetanse og erfaring for å kunne håndtere alvorlige situasjoner

hvor det er mye som skal gjøres på kort tid, under stort press og i samhandling med barn og familier i krise.

Både saksbehandlerne, foreldre og personer i familie og nettverk har pekt på utfordringer ved bruk av akutt familieråd når det gjelder saker hvor det er mistanke fysiske overgrep. Det ble reist spørsmål om barneverntjenesten har tilstrekkelig med tid til å kartlegge bekymringen for barnet godt nok i disse sakene, og tid til å kvalitetssikre plasseringen av barnet i familie og nettverk. Slektsplasseringer kan være vanskelig i disse sakene fordi sakens natur gjør det vanskelig å snakke om alle problemene, noe som kan komme i konflikt med åpenheten som ellers kjennetegner familieråd. Ut fra våre inntrykk ville disse sakene ha tjent på at det hadde vært gjennomført grundigere undersøkelser og ordinære familieråd. Vår erfaring er at bruk av prosedyreorienterte og etterforskningspregede rutiner i akuttsakene som omhandler mistanke om fysisk mishandling, en mistanke som senere ble avvist, har skapt konflikter mellom familiene og barnevernet som synes uopprettelige. Det er lite trolig at barna i disse sakene vil be om hjelp fra barnevernet på et senere tidspunkt.

Med få unntak, var alle informantene svært tilfredse med måten **familierådskoordinatorene** hadde utført sine oppgaver på. Dette er også i tråd med funn fra norske og utenlandske undersøkelser (Havnen og Christiansen, 2014). Et viktig funn er at dette også gjelder evalueringen av koordinatorene ved akutt familieråd hvor de, i motsetning til ordinære familieråd, har mye mindre tid til å forberede familierådet. Noe av forklaringen på tilfredsheten med familiekoordinatorene kan være deres kompetanse og lange erfaring med familieråd, noe som de selv også peker på. Familierådskoordinatorene la vekt på at de i arbeidet med akuttsakene må være fleksible for å kunne legge til rette for samtaler med partene i forkant av familierådet. Tidspresset i forkant av akutt familieråd ble forsøkt kompensert ved et oppfølgende familieråd som følger vanlige prosedyrer for familieråd og at dette avholdes kort tid etter det akutte familierådet.

Flere av familiekoordinatorene mente også at det er behov for en grundig vurdering av om det er forsvarlig å gjennomføre akutt familieråd i saker med vold og mistanke om fysisk mishandling. Selv om det kan være vanskelig å gjennomføre familieråd i disse sakene, var det likevel flere som ikke ønsket å automatisk ekskludere bruk av akutt familieråd. De pekte derimot på at disse sakene krever særskilte risikovurderinger og tilrettelegging.

Familierådskoordinatorene mente også at tilgjengeligheten til saksbehandler var viktig i akuttsakene slik at uklarheter kan avklares raskt. Alle mente at familieråd kan benyttes oftere i

akuttsaker enn det som er tilfellet i dag. Familierådskoordinatorerne mente at de kommunale barnevernlederne må ha tro på og satse på akutt familieråd, og at saksbehandlerne må være fortrolige og ha erfaring med metoden. Høy turn-over i barneverntjenesten ble også nevnt som en mulig forklaring på at familieråd ikke benyttes så ofte som mulig.

6.2 Hva er en akuttsak?

På et tidlig tidspunkt i datainnsamlingen begynte vi å stille spørsmål ved om alle familierådene som var blitt avholdt representerte en 'reell' akuttsak. I intervjuer med både foreldre og familierådskoordinatorer kom det frem at de ikke oppfattet en del saker som veldig akutte, men heller at *det hastet*. I flere av sakene hadde barnevernet hatt kontakt med familien over tid, samtidig som det ble påpekt av informantene at saken var mangelfullt utredet. I andre saker mente familien at familierådet ble avholdt for sent, for eksempel at det ble avholdt familieråd etter en akutt plassering i beredskapshjem. Når vi så dette samlet satt vi ofte igjen med et inntrykk av at flere av de akutte familierådene like gjerne kunne ha vært gjennomført som et ordinært familieråd slik at det ville ha vært mer tid til å planlegge og gjennomføre familierådet. Vi fikk inntrykk av at det ofte var barneverntjenestene som først og fremst definerte situasjonen som akutt, men at familien og familierådskoordinatorerne ofte var av en annen oppfatning. Etter vår vurdering representerte under halvparten av de 11 første akutte familierådene i vårt datamateriale en akuttsak. Da vi utfordret en av familierådskoordinatorerne til å anslå hvor mange av de akutte familierådene han hadde hatt befatning med som faktisk kunne betegnes som akutte, mente også han at om lag halvparten egentlig kunne ha vært gjennomført som ordinære familieråd. Våre inntrykk samsvarer med funn fra en dokumentanalyse av 36 saksdokumenter til Fylkesnemnda for barnevern og sosial saker. Her ble det konkluderte med at i underkant av halvparten av akuttvedtakene (47 prosent) ble fattet i situasjoner som ikke var akutte (Pedersen, 2016). Pedersen konkluderer også med at det ikke finnes en klar definisjon på akuttbegrepet, at avgjørelsene i stor grad preges av skjønn og at opplevelsen av hva som er akutt varierer mellom saksbehandlerne (Pedersen, 2016). I Helsetilsynets (2019) gjennomgang av 106 saker behandlet i fylkesnemnda fant de at fleste akuttsituasjonene var av en slik karakter at det var helt nødvendig å beskytte av barnet, men de påpekte svikt i dette arbeidet. Svikten bestod i at de ofte manglet en vurdering av om akuttsituasjonen kunne ha vært håndtert med mindre inngripende tiltak for barnet (s. 7).

Vi stilte spørsmål til både familierådskoordinatorerne og de ansatte i barneverntjenesten om hva de forstod med et akutt familieråd. Noen mente at et akutt familieråd er familieråd som

avholdes innen syv dager etter at koordinator ble koplet på saken, mens andre mente at det skulle avholdes innen 48 timer. De mente videre at sentrale kjennetegn var at det var en akutt krisesituasjon der barnets situasjon krevde rask avklaring og handling, ofte for å unngå plassering. Det kom frem at flere mente at mange av sakene like gjerne kunne betegnes som hastesaker, snarere enn som en akuttsak. Familiekoordinatorene var ikke alltid enig i barneverntjenestenes forståelse og praktisering av akuttbegrepet, og de mente at dette kan gå på bekostning av grundige forberedelser og barn og familiers medvirkning.

I gruppeintervjuene med saksbehandlerne ba vi dem beskrive den siste saken hvor de hadde gjennomført akutt familieråd, og vi ba dem drøfte i felleskap om dette var en akuttsak eller ikke. Det var stort sett enighet om hva de definerte som en akuttsak, og mange av disse gjaldt spørsmål om hvor barnets skulle oppholde seg når foreldre ikke kunne gi dem tilstrekkelig omsorg og trygghet. Mange av sakene gjaldt små barn og saker hvor foreldrene var påvirket av rus, akutt psykisk syke, eller i saker der barn som var utsatt eller vitne til vold. Eksempler på situasjoner hvor det ble avholdt akutt familieråd for ungdommer, gjaldt saker der ungdommer brått hadde flyktet eller forlatt et fosterhjem, eller når de var blitt kastet ut av foreldrene og stod uten tak over hodet.

Saksbehandlerne som hadde begrenset erfaring med akutt familieråd var usikre på hva de definerte som saker hvor det kunne iverksettes akutt familieråd, og det ble gitt eksempler på saker hvor foreldrene truet ungdommen med en utkastelse. Noen beskrev også at gjennomføringen av akutt familieråd tok alt fra 14 dager til en måned etter at de mottok bekymringsmeldingen.

En sentral diskusjon er derfor hvordan «akutt familieråd» defineres og benyttes. Definisjonen og bruken av begrepet «akutt» i barnevernet ellers er ofte knyttet til behov for beskyttelse/fare for liv og helse i henhold til § 4-6 eller behov knyttet til § 4-24. Det ser ut til at det er en bredere forståelse som ligger til grunn når det er snakk om «akutt familieråd». Dette kommer til dels frem i refleksjonene fra ansatte, men blir spesielt tydelig når vi ser dette i sammenheng med intervjuene med koordinatorene om hvilke saker de har hatt, og i lys av foreldrenes beskrivelser. Ut fra funnene ser det ut til at «akutt familieråd» har vært brukt i ulike tilfeller, som kan karakteriseres som:

- Hastesaker (ligner på andre saker i barnevernet, men der det haster med å finne en løsning)
- Forebyggende (før akuttplassering, men der det blir akutt hvis det ikke løses)

- Akutt – for å løse den akutte situasjonen her og nå (eksempelvis finne et sted barnet kan bo midlertidig) ('akutt-akutt')
- Etter akutt plassering (tilbakeføring eller finne mer varige løsninger i familie/nettverk)

Det har derfor vært en utfordring å kartlegge erfaringer med akutt familieråd når det i mange av sakene ikke har vært akutt familieråd, men heller haste-familieråd.

6.3 Kort oppsummering av hovedfunnene

Undersøkelsen tyder på at bruk av familieråd i de fleste akuttsituasjoner bidrar til å styrke relasjoner i og rundt familien og mellom barneverntjenesten og familien. Dette fastholdes av både barn, foreldre og familie/nettverk halvannet år etter familierådet ble avholdt. Gjennom beskrivelsene av akutte familieråd som vi har fått i denne undersøkelsen, ser vi at familieråd både kan forebygge plasseringer, for eksempel ved at en av foreldrene flyttet ut av hjemmet i stedet for barnet, og eller at det kan føre til plasseringer i slekt og nettverk. Dette er eksempler på at kontinuitet opprettholdes i relasjoner og at plasseringene er mer skånsomme for barna enn plasseringer i statlige tiltak. Vi har også sett eksempler hvor dette ikke alltid er tilfelle, for eksempel ved at gjennomføringen av familierådet holdes for sent.

Andre hovedfunn er at de fleste beskriver positive erfaringer med bruk av akutt familieråd, men vi finner at erfaringene synes ut til å ha en sammenheng med sakens karakter, for eksempel om den er akutt eller ikke, begrunnelse for familieråd (barnets eller foreldres utfordringer), motivasjon for deltakelse og forberedelser (inkludert informasjon, medvirkning).

Funnene understreker betydningen av informasjon, medvirkning, god tilrettelegging av familierådet og ressursfokus. Dette kjenner vi igjen fra tidligere forskning om familieråd (Havnen og Christiansen, 2014), og det som ligger i modellen, men her er det fortsatt en vei å gå i noen av akuttsakene.

Et annet funn er at det ved akutt familieråd er begrenset tid til kartlegging, relasjonsbygging, konfliktløsning i forkant, planlegging av familieråd, utforming av spørsmål til familierådet, drøfting av hvem som skal delta og informasjon til deltakerne. Dette resulterer i at barneverntjenesten ofte utvikler spørsmålene uten at barnet og foreldrene er med. En må ta høyde for at dette ofte vil være påkrevet for å sikre barnet i en akutt situasjon og sakens karakter, og at sikring av barnet kan gå på bekostning av medvirkning. Sammenlignet med ordinære familieråd, er det mye som tyder på at barn og foreldre medvirker mindre ved akutt

familieråd, men at dette blir forsøkt kompensert for gjennom grundigere forberedelser ved det oppfølgende familierådet og hvor det er anledning til å utvikle bedre relasjoner i forkant av møtet.

Vårt inntrykk er likevel at det i hovedsak legges til rette for barn, unge og foreldres medvirkning på en hensiktsmessig måte ut fra tidspress og akuttsakens karakter, men vi har også sett eksempler på gjennomføring av akutt familieråd mot ungdommers ønsker og med uheldige utfall. I et par av sakene får vi inntrykk av at barneverntjenesten beslutning hviler alene på barnets og ungdommens fortelling om vold hjemme. Helsetilsynet (2019) påpeker også at det ikke er god medvirkningspraksis eller til barnets beste å gå inn i en akuttsituasjon med barnets fortelling som eneste begrunnelse for akuttvedtaket.

Informasjon og medvirkning i alle ledd av prosessen er viktig for sikre at det oppleves forutsigbart og trygt for barn og unge å være med. Spesielt er det viktig at man lar barna være åpne om hvorfor de eventuelt ikke ønsker familieråd, og når det er personer de *ikke* ønsker å ha med. Når det er gode grunner til at de ikke bør være med, bør dette tas hensyn til. Der dette handler om at det enten er konflikt eller uenighet mellom sentrale personer (for eksempel foreldre) og barnet, bør dette forsøkes å løses opp i før familierådet avholdes. I mange av disse tilfellene kunne det ha vært avholdt et ordinært familieråd hvor en hadde lagt til rette for grundigere forberedelser og gjennomføring av familierådet, eller at det rett og slett ikke bør avholdes familieråd. Det er også viktig at det er løpende vurderinger om det skal avholdes akutt familieråd, for eksempel når en forstår at barnet, ungdommen eller foreldrene ikke ønsker familieråd, eller når en ser at sammensetningen av deltakerne i familierådet er lite hensiktsmessig. I saker hvor politiet er inne, og hvor det kan være fare for bevisforspillelse, må det vurderes om det er hensiktsmessig å gjennomføre akutt familieråd.

Ut fra denne foreløpige evalueringen av akutt familieråd sitter vi igjen med et hovedinntrykk at justeringene av familierådsmodellen i akuttsakene ikke synes å gå utover kvaliteten på familierådsarbeidet. I noen tilfeller peker funnene i retning av at akutt familieråd har noen kvaliteter som ordinære familieråd ikke har, blant annet at familierådet avholdes kort tid etter at barnevernets er blitt kjent med bekymringen for barnet. Dette overrasker positivt barn, foreldre og personer i barnets familie og nettverk og det er tillitsskapende.

Funnene fra denne undersøkelsen viser at viktige forutsetninger for å lykkes med akutt familieråd er:

- Større grad av bevissthet i barneverntjenesten om hva en akuttsak er
- Engasjerte ledere i den kommunale barneverntjenesten som har tro på familieråd
- Klare rutiner i barneverntjenesten for bruk av akutt familieråd når det gjelder arbeidstakerrettigheter, veiledning, evaluering og opplæring av nytilsatte
- Erfarne saksbehandlere som er tilgjengelige for spørsmål
- Grundig vurdering av om det skal avholdes akutt familieråd når barn og foreldre ikke ønsker seg et slikt tilbud
- Gode faginnlegg som fremhever ressursene i familiene og som er avklart med familiene på forhånd
- Erfarne og fleksible familierådscoordinatorer
- Oppfølgende familieråd som gjennomføres raskt etter det akutte familierådet

Disse forutsetningene kommer i tillegg til det andre har beskrevet som forutsetninger for familieråd, for eksempel at familiene har fått tilbud om akutt familieråd, tilgang til koordinatorer, ressursmessige prioriteringer mv (Havnen, 2016). Lederens betydningsfulle rolle for implementering av familieråd i akuttsaker fremheves også av Samuelsen (2015) som hevder at tydelig ledelse, stor grad av styring og ledelsesautoritet samt vedvarende engasjement fra leder synes å ha stor betydning for implementering av akutt familieråd.

Litteratur

- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapport: Akuttarbeid i kommunalt barnevern*
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2015) *Faglig veileder for akuttarbeidet i institusjoner og Beredskapshjem.*
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017a) <https://www.bufdir.no/>, lest 4.9.2017.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2017b) *Tilbudsforespørsel FoU-oppdrag Familieråd når det haster å finne en løsning*, versjon 1. februar 2017.
- Baugerud, G.A. & Melinder, A. (2012) Maltreated Children's Memory of Stressful Removals from Their Biological Parents. *Applied Cognitive Psychology*, 26(2), 261-270.
- Baugerud, G.A., Magnussen, S. & A. Melinder (2014) High accuracy but low consistency in children's long-term recall of a real-life event *Journal of Experimental Child Psychology*, 12, 357-368.
- Baugerud, G. A og E-M Augusti (2016) Utviklingspsykologisk kunnskap er relevant for hvordan omsorgsplasseringer gjennomføres. *Norge barnevern* nr 3-4, vol 93, 290-303.
- Bromfenbrenner, U. (1979) *The Ecology of human development*. Cambridge, Havard University Press.
- Bufetat (Barne-, ungdoms- og familieetaten) (2019) Registrering av antall familieråd i Birk. Formidlet av Jan Kristian Sæbø, Regional koordinator for familieråd i Region Sør, 29.11.2019.
- Berg, B., Paulsen, V., Midjo, T., Haugen, G.M.D, Garvik, M. og Tøssebro, J. (2017) *Myter og realiteter. Innvandreres møte med barnevernet*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Christiansen, Ø., Havnen, K. J Skaale, Iversen, A.C., Fylkesnes, M.K., Lauritzen, C, Nygård, R.H., Jarlby, F. og Vis, S.A. (2019) Når barnevernet undersøker, delrapport 4. NORCE, Universitetet i Bergen, NTNU Regionalt kunnskapssenter for barn og unge, Norges Arktiske Universitet.
- Christiansen, Ø. & Anderssen, N. (2010) From concerned to convinced :reaching decisions about out-of-home care in Norwegian Child Welfare Services. *Child & Family Social Work*,15, 41-40.
- Falck, S. og Vorland, N. (2009) *Problemer har ikke kontortid. Akuttberedskapen i barnevernet*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 5/2009.
- Faureholm, J. og Brønholt, L. (2005) *Familierådslagning: en beslutningsmodell*. København, Hans Reitzel.
- Fontene (2017) 'FO hedrer barnevernet i Kongsberg', publ. 21.03.2017
- Haugen, G.M.D., Paulsen, V. og Caspersen, J. (2017) *Barnevernets arbeid med vold i minoritetsfamilier*. NTNU Samfunnsforskning, Trondheim.
- Havnen, K. J. S. og Christiansen, Ø. (2014). *Kunnskapsstatus om familieråd. Erfaringer og effekter*. Bergen: Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU Vest) og Uni Research Helse.
- Havnen, K.J. Skaale (2016) Familieråd som beslutningsmodell i barnevernet I. Ø. Christiansen og B.H. Kojan (red.) *Beslutninger i barnevernet*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Heino, T. (2009) Family Group Conference from a Child Perspective. Nordic Research Report, Jyväskylä: National Institute for Health and Welfare.
- Helsetilsynet (2019) *Det å reise vasker øynene. Gjennomgang av 106 barnevernssaker*.
- Lupton, D & Nixon, P (1999) *Empowering practice? A critical appraisal of the family group convereence approach*. Bristol, UK: Policy Press
- Malterud, K. (2011) *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Oslo, Universitetsforlaget.

- Moe, T og Gotvassli, -Å (2016) *Ledelse og beslutningspraksis*. I Ø. Christiansen og B.H. Kojan (red.) *Beslutninger i barnevernet*. Oslo, Universitetsforlaget.
- NOU 2016:16 *Ny barnevernslov. Sikring av barnets rett til omsorg og beskyttelse*.
- Oppedal, M (2008) *Akutthjemlene i barnevernloven*. Oslo, Gyldendal.
- Pedersen, A. Riiber. (2016) *Nok er nok En kvalitativ dokumentanalyse av akuttvedtak i den norske barneverntjenesten*. Masteroppgave, Universitetet i Bergen Institutt for administrasjon og organisasjonsvitenskap.
- Samuelsen, G. (2015) *Implementering av familieråd som metode i barnevernets akuttarbeid*. Masteroppgave i velferdsforvaltning. Høgskolen i Lillehammer.
- Schiefloer, P. (2004) *Mennesker og samfunn*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Slettebø, T. (2008) *Foreldres medbestemmelse i barnevernet – en studie av foreldres erfaringer med individuell og kollektiv medvirkning*. Doktoravhandling Trondheim: NTNU
- Slettebø, T., Flacké, A., de Flon, H., Negård, I.L og Oterholm, I (2016) *Familieråd i familievernnet. Evaluering av et pilotprosjekt 2013-2015*. VID Rapport 2016/3.
- Slettebø, T. (red) (2018) *Flyttinger i all hast. En tilstandsrapport om Bufetats og de kommunale barnevernets arbeid med akutt plasseringer i Region øst*. VID Rapport 2018/3.
- Strandbu, A. (2007) *Barns deltakelse og barneperspektivet i familierådsmodellen*. Tromsø: Institutt for pedagogikk og lærerutdanning. Det samfunnsvitenskapelige fakultetet, Universitetet i Tromsø.
- Storhaug, A.S & Kojan, B.H. (2017) Emergency out-of-home placements in Norway: Parents' Experiences. *Child & Family Social Work*, <https://doi.org/10.1111/cfs.12359>.
- United Nations (2018) *Concluding observations on the combined fifth and sixth periodic reports of Norway*. Committee on the Rights of the Child, 4 July 2018.
- Vik, S. (2009). *Familieråd*. Hentet 13.08.15 fra: <http://www.forebygging.no/Metode/Konkrete-tiltak-og-programmer/Anbefalte-program-og-tiltak/Tiltak-for-utsatte-grupper/Familierad/>.

ISBN: 978-82-93490-51-7
ISSN: 2464-3777

